

**R. P. Sebast. Izquierdo Alcarazensis Soc. Iesv, svpremis
Inqquisitionis Senatvs Censoris, Et Olim Complvti SS.
Theologiæ Professoris. Pharvs Scientiarvm**

Izquierdo, Sebastián

Lugduni, 1659

Dispvt. VIII. De obiecto humanæ intellectonis & primum de Actu obiectiuo
in vnuiersum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95620](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-95620)

TRACTATVS III.

D E
OBIECTO INTELLECTIONIS
humanæ.

VAM Q VAM de obiecto intellectionis humanae multa sparsim in superioribus dicta sunt, multò tamen plura dicenda restant, adeò ut hic Tractatus non possit non esse ceteris longior. Oportet enim in eo aliquot disputationes ex vniuersaliore Metaphysicae parte, quam Primam Philosophiam dicunt, petitas inserere; ut pote, quarum doctrina tum ad ea, quae deinceps statuenda sunt, tum ad præsentis operis integritatem, & perfectionem omnino necessaria videtur. Sunt autem disputationes de Actu, & potentia in vniuersum: de Ente, Essentiâ, & Existentiâ: de statibus rerum: de Ente possibili, impossibili, necessario, & contingente: de Distinctione, & identitate: de Connexione, & oppositione, &c.

DISPUTATIO VIII.

*De obiecto humanae intellectionis.
Et primum de actu obiectivo
in vniuersum.*

QONIAM actus obiectivus, qualis per omne verbum significatur potissimum nostri intellectus obiectum est, ut pote in quem vnicè tendit potissima eius operatio nempe iudicium, iuxta doctrinam supra statutam d/p.2.9.4 ab eo duximus exordiendum. Et si enim disputatione ab illo bona ex parte sit metaphysica, aliena ab hoc loco non est, cum quia bona etiam ex parte præfatis instituti est propriastum maximè quia ad ceteras, quæ deinceps sequentur valde est prærequisita.

QVÆSTIO I.

*Quoniam sit obiectum humanae intellectionis
in vniuersum?*

Sermo est de intellectione, quam intellectus humanus pro statu præsenti, quoquo modo potest habere oriundam ab speciebus sensibilium, per

quas intelligit quacumque ab ipso pro statu isto veniunt intelligenda, ut *supra disputatione 1. queſt. 1.* statutum est.

Propositio 1.

Omne verum obiectum, quod Deus intelligit, ab intellectu humano suo modo intelligibile est pro statu præsenti.

Ita omnes. Et ratione probari potest. Quia hoc ipso quod intellectus humanus cognoscit aliqua, quorum non habet proprias species, utendo ad id species alienis, quas habet acquisitas per sensus, ut experientia monstrat, conficitur, cetera cuncta pariter per species alienas posse ab illo cognosci: quia de omnibus est eadē ratio. Si tamen ad omnia cognoscenda principia habere possit idonea, per quæ ad speciem alienarum vium pro cognoscendis omnibus possit induci; qualia potest habere quidem. Quia nihil est pro quo nequeat saltem habere testimonium Dei: aut aliud quodpiam sufficiensimum principium ad cognoscendum illud. Et sane sub conceptus vniuersales, quos intellectus humanus format, teste experientia, omnia verè intelligibilia cadere, manifestum est. Ea enim cum ea comprehendunt conceptus entis veri, entis intelligibilis, & ceteri huiusmodi.

Ex quo patet, omnia omnino possibilia, & impossibilia ab intellectu humano intelligi posse, quia in omnibus sunt veritates obiectivæ intelligibles à Deo seu per assensum, seu per dissensum, ut est certissi

certissimum. Addo tamen hoc ipso, quod intellectus humanus cognoscit per species alienas, qualiter Deus non potest, multas posse illum excoigitare chimeras, que in mente Dei non possunt cadere formaliter, sed aequivalenter duntaxat, ut infra disputatione 11. exponemus.

Proposito 2.

5 Non solum vera, sed falsa etiam sunt ab intellectu humano intelligibilia.

Quatenus ille perinde ac vera falsa etiam iudicare potest deceptus, ut est notissimum. In quo ab intellectu diuino differt, qui falsa hoc pacto iudicare non potest: quia nullomodo potest decipi. Tametsi de illis quasi reflexe iudicet falsa esse, quia hoc est verum.

6 Porro intellectus noster, sicut & quivis alius, non tangit obiectum quodvis eorum, quae cognoscere potest, sub ratione veri formaliter sive falsi, sed materialiter id, quod verum, aut falsum est quamvis etiam formalem denominationem veri & falsi cognoscat oriundam a cognitione possibili eius, quod verum aut falsum dicatur, iuxta dicta supra disputatione 2. questio 7. In quo nulla controversia, quae de re fit existere potest.

7 Est autem ab intellectu nostro aut vere, aut falso iudicabilia obiecta tum per assensum sive iudicium affirmatum; tam per dissentium, sive iudicium negatum. Indubitate omnino est. Quomodo autem per iudicium negatum non in carentiam rei negata per modum accelsus, sed in rem ipsam per modum recessus tendat intellectus humanus, sicut etiam diuinus. Quomodo item carentiae, seu negationes rerum nihil sint in se cognoscibile. Tametsi a nobis in substitutis alienis ad instar entium cognoscantur superius disputatione 1. questione 4. propositorum expoluiimus explicatur amplius & probatur disputatione 9. questione 3.

Q V A E S T I O II.

Quid sit actus in uniuersum?

8 Atum appellant uniuersum Philosophi, præsertim antiquiores, quidquid significatur per verbum, & per tempora coniugatur. Estque propriissimum obiectum humani iudicij, ut supra disputatione 2. q. 4. statutum est. Ea quippe est, ut ibi dicendum, mira intellectus nostri proprietas pro statu praesenti, ut nihil omnino iudicare possit absque duobus saltibus terminis, sive conceptibus obiectuibus, quorum alter verbo, alter nomine, sive verbi supposito, ut vocant Grammatici, corresponeat. Dicitur autem conceptus significatus per verbum actus: quia non potest non a nobis concepi in ista cuiusdam exercitu actualis alterius conceptus respondentis verbi supposito, quem Logici & Metaphysici obiectum dicunt. Unde actus per verbum significatus est genere relationum, sive respectuum est. Respicit enim, & obiectum, cuius est actus, & terminum, circa quem per talen actum ipsum obiectum exercetur. Exemplo sic actus, quo dicitur voluntas amare bonum: ille enim & significatur per verbum amo, & est exercitum, quo voluntas se circa bonum exercet, & ex suo conceptu respicit tum voluntatem, cuius est actus, tum etiam bonum, circa quod est. Idemque reperitur in omni actu, qui per quodvis ver-

bum significatur, ex proprio conceptu. Nam omnes similem sibi vendicant conceptum obiectum in mente nostra; cum omnes eodem modo concipientur, sicut eodem significantur, atque coniungantur per verba.

Hinc primò fit, omnem actum significabilem per verbum, distinctum esse ex suo conceptu à subiecto, cuius est exercitum, & a termino circa quem versatur, ut non possit non concipi a nobis quasi adhærelens ipsi subiecto, ipsumne tangens intrinsecè seu immediatè: quia nihil exerceri concepit per aliquid a loco distatum. Terminum vero nihil vetat eminus respici per actum, ut cernere licet in actu videndi panem procul possumus.

Secundò fit non aliter concepi a nobis (idque ex necessitate naturæ pro statu praesenti) distinctos a subiecto, & a termino actus cum viroque identificatos realiter, quam qui reipsa ab viroque distincti sunt: quia modus concipiendi, & iudicandi viroque idem in nobis est, ut dicebam; atque ita congenitus nostro intellectui pro hoc statu, ut nullatenus pro arbitrio possit esse alius & aliis. Itaque cum dicimus Deum posse existere, aut Deum existere, non minus mihi sunt diversi conceptus obiectuum, Deus, potentia ad existendum, & existentia, quam cum dicimus Deum producere creaturam, sunt mihi diversi conceptus, Deus, productio creaturarum, ut ipsa creatura. Nec minus mihi apparet Deus in priori calvo quasi se exercens per actum primum potentiarum ad existendum, aut per secundum existentiarum, tanquam subiectum quoddam eius, quam appareat in posteriori quasi se exercens per actum productionis creaturarum, & ut eius subiectum: subiectum quippe actus appellamus in uniuersum id, cui actus sive primus, sive secundus, iuxta divisionem postea tradendam, velut exercitum quoddam eius per iudicium tribuitur: est enim sermo de subiecto prædicationis.

Vnde fit tertio: quando id, quod significatur per verbum subiectoque prædicationis per nostrum iudicium tribuitur, reuera & physice non est actus eius, eo quod vel est quid identificatum, vel quid ex parte saltem extrinsecum ipsi, juxta dicenda postmodum, non posse non tales euadere per nostram rationem; per quam proinde relatio erit: cum omnis actus ex proprio conceptu respectus quidam sit, ut diximus. Per quod iam patet, vnde suam ducat originem copiosa illa relationum rationis seges, quas antiquiores scholastici passim, & non patrum vnaminter adstruunt, dum proprios rerum, sive essentiarum perfruentur conceptus, constituentes videlicet formaliter per relationem rationis identitatem, bonitatem, decretum Dei, omnipotentiam, malitiam peccati, & alia id genus. De quibus omnibus plura sunt dicta quæst. illa 4. c. i. a. Ceterum, quo pacto huiusmodi respectus rationis fictiti non sint, sed suppositi: ex dictis disputatione 2. questione 3. consuetudo. 7. notum est: Confabique amplius ex dicendis. disputatione 1. 2. Quomodo autem actus, eiusque subiectum, aut terminus conceptus sint ex parte obiecti distincti, præcisique per rationem nostram etiam quando in se realiter sunt indistincti ex dicendis disputatione 10. questione 9. compertum fiet.

Igitur actus in uniuersum formaliter, & prout a nobis concepit, ita describi potest. Est conceptus obiectus significabilis per verbum, tanquam exercitum quoddam alterius conceptus. Conceptus autem obiectus, cuius actus est exercitum; subiectum actus appellatur: id vero, circa quod per actum ipsius subiectum exercetur, vel circa quod

actus

actus versatur, vel in quod tendit, terminus ipsius actus vocandus venit vniuersum, ut constat ex dictis. Ex quibus etiam patet actum ex proprio conceptu veluti quedam modum esse leipo immediate affixum subiecto, cuius actus est, sive illud immediate tangentem, sive etiam ipso recipientem terminum, circa quem versatur.

¹³ Ex quo tandem colligitur, reliquias formas, quæ non se ipsis immediate, sed media vniione superaddita, aut media receptione subiectum informant, vel ipsi adhærent, aut inhærent, impropriæ, & translaticit tantum vocari actus, vel quod fundamentum præsent, ut actus aliquis formalis, & proprius subiecto, cui instant, ab intellectu tributatur, vel quod dum subiectum eis vnitur, aut illas recipit, verè exercetur circa illas per actum proprium vniōnis, aut receptionis eorum, ad talenve actum proprium secundum de actu primo, sive de potentia reductur. Crediderim autem eiūmodi formas non ideo dictas actus ab Aristotele, quod per illas actuantur subiectum, seu de potentia ad actum reductur, ut vulgo circumfertur inter modernos; sed quod subiecto præsent potentiam, quæ quidam actus primus est, ad exercendas aliquas operationes ipsorum proprias. Ob id enim definiens Philosophus animam, quæ ē generis talium formarum est, dicit lib. 2. de Anim. cap. 1. text. 6. *Anima primus est actus, perfectioque corporis naturalis potentia vitam habentis.*

¹⁴ Substantia autem simplex, qualis est Angelus, propterea dumtaxat actus sublīstens ad distinctionem actus informantis vocari solet: quia non est potentia perfectibilis intrinsecus per aliam substantiam, vt materia prima rerum corporearum per formam perfectibilis est, & idcirco absoluta potentia dicitur. Quo iure Deus etiam similiter actus purissimus appellatur: quia per nihil aliud sibi accrescens perfectibilis est. Verum huiusmodi loquitiones minus propriè nomen actus usurpant, ut patet ex dictis.

¹⁵ Porro actus quilibet propriè dicitur, de quo hic tractamus, trifariam à nobis concipi solet. Primo ut exercitium actuale subiecti: quia ratione significatur per verbum. Secundo cum abstractione quadam: quo pœto significatur per nomen verbale: tertio ut compositum cum subiecto: quo modo per partici- pium verbī significatur, & in concreto sumi dicuntur, iuxta latius dicta dispn. 2. quæst. 4. Conf. 3.

Q V A E S T I O III.

Quoniam sit actus?

¹⁶ Q uot sunt conceptuum obiectuorum significabiliū per verbū diuersa genera; tot genera diuersa sunt actum, ut constat ex dictis q. 2. omnes tamen ad quedam certa capita sunt in praesenti renocandi.

D i n i s i o . I.

¹⁷ Et primum actus vniuersalissime sumptus in physicum, & metaphysicum est diuidendus. Deinde Physicū intrinsecum per adhesionem: extrinsecum, & semiextrinsecum. Metaphysicum autem in intrinsecum per identitatem, & semiextrinsecum,

Actum physicum voco illum; qui physice est superadditus subiecto, cuius actus est, ab eoque subiecto adaequatè distinctus physicè. Metaphysicum autem eum appello, qui per rationem nostram dumtaxat est superadditus suo subiecto, cum coequo

Pharus Scient. Tom. I.

proinde re ipsa idem est saltem inadæquatè. Deinde Physicū intrinsecum per adhesionem dico illum actum, qui re ipsa formalis est, per cūmque subiecte re ipsa formaliter exercetur subiectum, tanquam per quoddā exercitium formaliter realiter sibi adiunctum seu adhærescens, se verè tangens intrinsecus, seu immediate. Tales sunt actio respectu agētis, passio respectu passi, vno respectu extremi vnit, & vniuersalim omnisi modis realis significabilis per verbum respectu rei, cuius est modus. Actus autem physicus, aut extrinsecus, aut semiextrinsecus per adhesionem ille dicendum venit, qui cum per rationem nostram dumtaxat sit actus formalis, à fundamentis tamen desumitur distinctus adaequatè a subiecto, quorum aut omnia, aut aliqua ipsi subiecto non adhærent. Prioris exemplum sint actus, quo paries videtur dicitur, & quodius obiectum cognosci; actus quo voces significare dicuntur, & similes. Posterioris autem exemplum sint actus, quo unus homo dicitur cum altero colloqui, aut contrahere, aut concurrere, actus quo sensus aliquis externus honeste operari dicitur, aut peccare, & ceteri huiusmodi.

Iam verè actus metaphysicus (qui re ipsa nunquam potest esse formalis, sed tantum fundamentalis, dumtaxatque subiecte est formalis per rationem nostram, ut patet) tunc dicitur intrinsecus per identitatem, quando adaequatè est identificatus re ipsa cum subiecto, cuius est actus, ut pote formalitas quedam eius per modum actus, seu exercitij à nobis concepta. Tunc verè dicitur semiextrinsecus, quando fundatē, vnde sumitur, partim sunt identificata, & partim distincta re ipsa à subiecto, cuius est actus. Prioris generis sunt potentia, qua Deus dicitur posse intelligere, aut posse existere, & ipse actus tum intelligendi, tum existendi. Identitas, qua dicitur animal identificari cum rationali, & alijs actus huiusmodi. Posterioris autē generis sunt omnes actus, qui interueniunt in denominationibus semiextrinsecis desumptis tum à natura subiecti denominati, tum ab aliis fundamentis extrinsecis, & ceteri huiusmodi, ut cum dicimus Petrum assimilari Ioanni. Ioannem distingui à Petro. Peccatum dissonare rationi. Ignem applicatum ligno posse illud comburere, &c.

Porrò subiectum, cui conuenit actus physicus, physicū subiectum dicitur cum latitudine loquendo. (Nunc enim non agimus solum de subiecto physico pressius accepto, quale dicitur subiectum receptionis comparatione formæ receptæ.) Metaphysicum autem subiectum appellabitur illud, cui conuenit actus metaphysicus. Pariterque terminus prioris actus terminus physicus, posterioris verè terminus metaphysicus dici poterit.

Obseruandum tamen est primum, ut recte de actibus, & cum distinctione loquamur, solum actum physicū intrinsecum per adhesionem esse actum formaliter non tantum in mente nostra obiectum, sed etiam in se à parte rei. Ceteros verè seu physicos, seu metaphysicos dumtaxat esse actus formaliter, prout sunt obiectū in mente nostra. Quocirca bifariam possūmus de illis loqui, sive illos accipere. Etenim quilibet eorum aut potest accipi formaliter, pro conceptu scilicet formalis in superioribus exposito, quem nos eius formamus, quemque in mente nostra fortuit: quo pœto exercitium quoddā subiecti circa terminum est, atque adeo respectus quidam rationis non fictus, sed suppositius, iuxta doctrinam statutam d. 2. q. 3. Conf. 7. Aut potest accipi realiter, seu fundamentaliter, pro obiecto scilicet, seu conceptu reali cognito à nobis sub dicto formaliter conceptu. Quo pœto si si metaphysicus intrinsecus, P forma,

^{2.1} formalitas erit identificata realiter, cum subiecto, cui attribuitur. Si verò sit aut metaphysicus, semiextrinsecus, aut physicus, vel extrinsecus, vel semiextrinsecus aggregatum quoddam erit conceputum realiter inter se distinctorum: qui omnes fundamenta appellantur denominationis, aut semiextrinsecus, aut extrinsecus quae per huiusmodi actum, seu per concretum eius subiecto denominatio dicitur tribui. Quae quidem fundamenta, si unum subiectum denominationis recipias, indirecte, seu in obliquo accipiuntur, seu concipiuntur: cum tamen subiectum ipsum directe seu in recto capiatur, seu concipiatur.

^{2.2} Secundo, obseruandum est aggregatum eiusmodi fundatorum, ex quibus titulus denominationum, sive actuum genus resultat, à nostrō intellecū desumitur, quod proinde conceptum realē, seu fundamentalem corum formalē contrapositum dicimus; et si aliquando coalescat ex pluribus entibus sumptis secundum totum quod ipsa sunt à parte rei, plerumque tamen non ex pluribus integris entibus, sed ex pluribus eorum formalitatibus ab aliis eorumdem precisiō obiectu coalescit. Quando autem ex pluribus integris entibus, & quando ex pluribus plurium entium formalitatibus tanquam à suo fundamento sumatur actus ex natura principiorum determinantium intellectum ad talem actum cognoscendum diudicandam est, iuxta doctrinam generalē statutam dispe. 2. quest. 3.

Denique quoniam per actum subiectum denominari dicitur, ipse actus vniuersi subiecti denominatio appellatur, præterim quando in concreto adiectivo lumen, iuxta doctrinam suprà statutum dispe. 2. quest. 4. quot modis actus ipse diuiditur, totidem denominatio diuidi solet. Atque ita iuxta diuisionem datam alia erit denominatio physica, alia metaphysica, & physica alia intrinseca, alia semiextrinseca, alia extrinseca per adhesionem. Metaphysica autem alia intrinseca, alia semiextrinseca per identitatem. Pariterque iuxta diuisiones sequentes actus poterit vñiquaque, prout sibi placuerit, denominationem diuidere.

Dinistio 2.

^{2.3} Deinde actus seu physicas, seu metaphysicas in rectum, & circularem diuidendus est.

Rectum appello eum, per quem subiectum exercetur circa aliud quidpiam à se distinctum. Circularem verò eum, per quem subiectum exercetur circa scipsum. Pro exemplo prioris ex physicas sint actio, passio, vniō, & ceteri huiusmodi. Ex metaphysicas potentia, consonantia, conuenientia vniuersum, vel ad aliud, & similes. Pro exemplo autem posterioris ex physicas sit cognitio, qui intellectus cognoscit se ipsum; amor, quo voluntas se amat, & subtilitas, qua substantia in se ipsa sufficit. Ex metaphysicas identitas, sive actus essendi, quo vnumquodque asseritur esse ipsummet, consonantia, qua vnumquodque sibi ipsi conueniens, seu bonum dicitur. Ex quo patet eiudem ad scipsum bene posse esse relationem, sive respectum non solum ratione nostra, sed etiam reipsa. Quidquid vulgo in oppositum dici soleat.

Dinistio 3.

^{2.4} Præterea actus vniuersim acceptus in actum pri-
mum, & actum secundum diuiditur celebri diui-
sione.

Vocatur autem actus primus ille, qui per verbum posse significatur, & in abstracto per nomen verbale potentia dicitur. Actus verò secundus est quilibet aliis per aliud quodvis verbū significatus. Idcirco autem potentia optimo iure vocatur actus primus; quia & est actus significabilis per verbum, & ceteros omnes actus aliorum verborum antecellit; qui subinde vocantur actus secundi. Etenim ubique est aliquis actus reliquorum, ibi praestō adeo potentia tunc actus primus illi respondens. Nam, qui videt, potest videre, qui cognoscit potest cognoscere; qui currit, potest currere; qui existit, potest existere; qui vnitur, potest vñiri; qui producitur, potest produci, &c. Vnde illud vulgare axioma emanauit. *Ab actu ad potentiam bona est consequentia;* hoc est, ab actu secundo ad actum primum. Omnis enim actus secundus essentialiter connectitur cum actu primo; neque sine ipso potest consistere; non tamen ē conuerso. Quo fit, ut actus primus in quantum actus primus prior natura sit, quam secundus, ob idque primus appellatur tum prioritate inconnexions non mutua secundum seriem conexio-^{2.5} nis, tum prioritate quadam rationis secundum seriem originis, prout infra suo loco monstrabimus.

Rogabis, qua ratione actus primus, seu potentia definiri possit? Respondeo stricte loquendo indefinibilem esse iuxta doctrinam terminorum definitiū, indefinibiliūque suo loco tradendam: quia est terminus omnium notissimus: atque adeo amplius non potest explicari, quam si dicamus, *Poten-
tia est, qua vnumquodque posse aliquem actum dicitur.* Aduertere tamen hic oportet nomine *actus* absolūtū, & sine addito pronuntiato tantum intelligi actū secundum. Potentia enim numquā per nomen *actus* absque additamento *primum* signifi-
catur. Hinc.

Dinistio 4.

Actus aliis venit dicendus possibilis, aliis im-^{2.6} possibilis, aliis necessarius, aliis contingens subiecto, cuius actus concipiatur. Idque vel simpliciter, & sine addito, vel cum addito naturaliter, aut moraliter.

Ille actus simpliciter est possibilis suo subiecto, ad quem in subiecto ipso datur potentia aliqua: impossibilis verò simpliciter, ad quem datur omnino nulla. Simpliciter necessarius, ad cuius contradictorium nulla datur omnino: & simpliciter contingens, ad quem, & ad eius contradictorium seorsim aliqua datur. (Dicuntur autem actus contradicitorij ij, quorum alter negatio alterius est) actus verò naturaliter possibilis subiecto est, ad quem subiectum habet potentiam naturalem, id est, consenteantem iuri naturae, valentemque citra miraculum exercere ipsum actum. Naturaliter impossibilis, ad quem non datur in subiecto talis potentia. Naturaliter necessarius, ad cuius contradictorium non datur. Et naturaliter contingens, ad quem, & ad eius contradictorium seorsim datur. Denique ille actus moraliter possibilis subiecto est, ad quem subiectum non solum simpliciter, & naturaliter, sed insuper prout res moraliter, & humano modo solent contingere, potentiam habet. Impossibilis autem moraliter, ad quem insubiecto non est eiusmodi potentia. Necessarius moraliter, ad cuius contradictorium non est. Et contingens moraliter, ad quem, & ad contradictorium seorsim est. Hinc rufus.

Dini:

Disp. VIII. De actu obiect. Quæst. III. 171

Divisio 5.

27 Tum potentia, tum impotentia, à quibus actus appellatur, euadit aut possibilis aut impossibilis, aut necessarius, aut contingens, alia est metaphysica, alia physica, alia moralis sump̄is his vocibus *metaphysica*, & *physica* aliter quam supra dīus. 1.

Ea potentia, aut impotentia subiectū dicitur metaphysica, à qua actus simpliciter euadit aut possibilis, aut impossibilis, aut necessarius, aut contingens ipsi subiectū, iuxta dicta dīus. 4. Ea autem dicitur *physica*, à qua actus naturaliter talis euadit. Ea deinde moralis, à qua actus euadit talis moraliter: vnde consequenter ipsa possibilis, aut impossibilis, aut necessitas, aut contingētia actus, alia metaphysica, alia physica, alia moralis venit dicenda: ipse actus rursus aut metaphysicē, aut physice, aut moraliter possibilis; similiterque vel impossibilis, vel necessarius, vel contingens.

28 Vnde præterea subiectū actus ab eisdem terminis aut potens, aut impotens, aut necessitatus, aut indifferens ad actum ipsum denominatur, sua seruata propotione. Idque vel metaphysicē, vel physice, vel moraliter. Infuper neutraliter dici solet pāsim; tale subiectū per talem actum exerciti, aut possibile, aut impossibile, aut necessarium, aut contingens esse. Idque vel metaphysicē, vel physice, vel moraliter: vt possibile est metaphysicē existere secundum mundum: impossibile Deum mori: necesse, seu necessarium Deum existere. Contingens exercere Petrum. Possibile est physice Petrum mori. Impossibile Petrum volare: necessarium ignem calefacere: contingens Petrum se occidere. Possibile est moraliter Petrum loqui. Impossibile Petrum se occidere: necessarium Petrum se amare. Contingens Petrum sedere, &c.

29 Speciatim verò subiectū, cui actus existendi est possibilis, aut impossibilis, aut necessarius, aut contingens, adiective, & absolute appellari solet possibile, aut impossibile, aut necessarium, aut contingens. Idque etiam vel metaphysicē, vel physice, vel moraliter: si dicuntur absolute tale ens est possibile, aut est impossibile, aut est necessarium, aut est contingens. Hoc ipso, quod tali enti est possibilis, aut impossibilis, aut necessarium, aut contingens actus existendi: hanc enim iste actus præ ceteris prærogatiā habet. A potentiis enim, aut impotentiis ceteris quibusque actibus respondentibus non denominatur subiectū absolute possibile, aut impossibile, aut necessarium, aut contingens, quemadmodum à potentia, aut impotentia ad existendum; tametsi denominetur potens aut impotens, aut necessitatum, aut indifferens ad tales actus, neutraliterque dicatur, vt notatum est, tale subiectū per tales actus exerceri possibile, aut impossibile, aut necessarium, aut contingens esse.

30 Porro subiectū actus, cui actus necessarius atque adeo si necessario annexus est, quodque subinde ad actum ipsum necessitatū dicitur, cum eodē etiam dicitur connecti, sive connexum esse, id est, velut colligatum ipsi iuxta dicenda generatim de connexione rerum infra suo loco. Connexio autem huiusmodi penes naturam necessitatis aut metaphysica, aut physica, aut moralis erit iuxta dicta. Subiectū autem actus, cui actus impossibilis est, cum contradictorio ipsius actus connexum erit iuxta dicenda etiā ibidem; idque similiter vel metaphysicē, vel physice, vel moraliter. Quoties autem subiectū cum aliquo actu connexum est, & cum potentia ad talem actum

codem modo connexum est, siquidem actus sine potentia nequit subiectū conuenire; neque subiectū potest abesse potentia ad actum per actum ipsum exerceri. Sed de his infra plura.

Aduertendum tamen hīc est vniac potentiam ad existendum, quam vnumquodque subiectū potens existere habet, inter omnes ceteras, vulgo potentiam logicam dici. Huius tamen appellationis neque necessitatem, neque fundamentum idoneum video. Quocirca huiusmodi nomenclatura reiecta, nunquam ego talem potentiam logicam nuncupabo, nisi referendo aliorum loquendi modum, sed vel metaphysicam, vel physicam, vel moralē iuxta traditam diuisionem: potest enim illa, sicut & plerique alii intra suum genus tres eas differentias subire, ut satis ex se notum est.

Divisio 6.

Actus primus, sive potentia in vniuersum in actum primum proximum, & in actum primum remotum; sive in potentiam proximam, & remotam celebri etiam diuisione diuiditur.

Potentia proxima, que etiam immediata venit dicenda, est, ad quam immediate sequitur actus secundus, cuius est potentia; vel certè ea, cuius terminus immediatus est actus secundus talis potentiae proprius. (Potentia quippe, seu actus primus circa actum secundum, vt circa terminum versatur, perinde atque actus secundus circa alium terminum versari solet: vt ex superius dictis constat.) Potentia autem remota, sive mediate est illa, que non immediata, sed mediate versatur circa actum illum, cuius potentia remota dicitur; alii videlicet actibus, potentia que interpositis. Concipienda itaque est series quādam extensa potentiarum, & actuum sibi continuo quadam ordine succendentium, quo pacto aliae quāque res secundum seriem ordinatę singula singulis succedunt in ea serie, quam componunt, iuxta doctrinam vniuersalem ordinum *inferius* suo loco tradendam. Ita quidem vt prima potentia seriei (supponamus nunc dari primam, de quo postea immediata terminetur ad suum proprium actum, & ex hoc, aut eius termino, aut viroque resulteret constituta secunda potentia, qua etiam terminatur ad proprium actum; & ex hoc rursus, vel termino eius, vel viroque resulteret tertia potentia, quā pariter ad suum actum terminata progignat quartam, & ita deinceps. Dicimus ergo potentiam quālibet dictarum comparatione proprij actus proximam, sive immediatam esse: remotam verò sive medianam comparatione actuum reliquorum ei succendentium: nimur primam comparatione actuum secundarū, tertiarū, & quartarū; & secundam comparatione actuum tertiarū, & quartarū, & tertiam comparatione actus quartarū. Vnde eo magis remota potentia erit, quod longior fuerit series, seu pars seriei, actuum, & potentiarum interuenientium ab illa ad actum, comparatione cuius remota dicitur, vt constat.

Porro potentia proxima, & remota aut possunt esse adæquate inter se distinctæ, vt si entitas A. producat terminum B; & entitas B se sola producat terminum C. quo casu entitas B. seorsim ab A. erit potentia proxima actus productionis termini C. cuius A. erit potentia remota seorsim pariter ab B. Aut possunt esse inadæquate solum distinctæ inter se, vt si A. producat B. rursusque A. & B. simul producent C. tunc enim A. & B. constituent potentiam proximam actus productionis termini

C. cuius A. solum erat potentia remota. Et hoc secundo modo substantia qualibet creata, que aliquibus indiget accidentibus, aut conditionibus ad operandum, potentia remota appellatur talis operationis, quatenus scipia potest cum talibus accidentibus, vel conditionibus coniungi, quibus potius per eorum confortum redditur proxime potens ad operandum: eiusmodi quippe prima coniunctio quidam actus interpositus seu intermedius est significabilis per verbum, ut patet.

34. Observare tamen oportet, illam potentiam tantum folere dici remotâ comparatione alicuius actus, que de nomine taliquo modo proprii subiectum potens causare illam, nempe remotâ, utri enenit in exemplis propositis. Quod ferè enenit quoties ex potentia, & actibus ciuidâ generis series componitur non verò itidem quâdo coalescit ex potentia, & actibus diversorum generum. Aut enim potens remote dicitur causare nepotem, & ex eo quod potest proximè causare filium, qui poterit proxime causare ipsum nepotem, sicut causa causa cùm uniter dici solet causa causati, nempe remota. Non tamen dicitur pater potens remote Romanus, & Papam videre, ibique vxor ducere, &c. Ex eo quod proximè potest causare filium, qui poterit proxime ea cuncta præstare. Similiterq; ferme contingit in similibus casibus.

Divisio 7.

35. Amplius actus vniuersè sumptus diuiditur in positum, & negatum.

Actus positivus est, qui ex conceptu suo aliquid in rerum natura ponit. Negatus autem, qui non ponit, sed potius auferit, sive remouet. Appello enim actum negativum negationem, seu carentiam cuiuslibet actus, qui quidpiam positivum reipila est. Quanquam enim negatio, seu carentia actus à parte rei propositus sit nihil, ut constabit ex dicendis *dip. 9. q. 3.* Quia tamen ea à nobis concipiuntur, ut aliquid cum fundamento subsistente, de eaque ut sic, ac si esset & actualis quedam remoto actus philologhamur; & quidem vere per quamdam aequivalentiam, ut explicabimus *ibid.* idcirco illam non abs iure inter actus recensamus, & actum negativum, contra ponendo illum positivo, appellamus. Itaque negationem, sive carentiam cuiuslibet actus, sive secundi, sive primi, actum negativum dicimus vniuersè.

36. Duo tamen sunt adnotanda. Primum, non solù ad actum secundum positivum, sed etiam ad carentiam cuiuslibet actus, quam actum negativum vocamus, potentiam positivam dari, quando id, quod potest carere actus, est quid positivum, utpote quod à suam entitate positiva positiuum denominatur potens illo carere: est in tali denominatione negatio insuper, seu potius non esse alicuius quandoq; ex connotato inveniatur. Potentia enim, cuius fundamentum positiuum atq; directum est positivum, positiva dicitur absolute, nam si aliquod eius fundamentum obliquum ex cōnotato compleps illam sit negativum, ut patet in potentia proxima ad amorem voluntatis creata que ab omnibus positiva censemur, eti cōpletatur ex, cōnotato, ut vere completetur per carentiam predeterminationis ad odium, sive per non existentiam eius. Vnde colliges carentiam, sive negationem potentiae positiva inter actus secundos negatiuos venire recensendā, eti sit carentia actus primi: tunc quia ad ipsam datur in subiecto carente aliis actus primus, sive potentia: tū quia ea per verbū carere, seu negare, non per verbū posse significatur: solus autē significatus per verbū posse est actus primus, ut constat ex dictis.

Vnde secundum notandum sequitur: ethi carentia actus bene actus negatiuus vocetur, carentiam tamē potentiae non bene dictam iri impotentiam negatiuam. Tum quia carentia potentiae inter actus secundos negatiuos censemur, ut diximus, quocirca potius actus negatiuus, quam potentia negativa dicenda venit. Tum quia nomen potentiae negatiua illi potentiae est referendum, qua cùm ex luo conceptu potentia sit, quid tamen negatiuum est, qualis est potentia, qua negationibus tanquam subiectis à nobis tribui solet, dum illas potentes concipiimus ad existendum, ad coexistendum alius ad terminandam sui cognitionem, &c.

Divisio 8.

Diuiditur etiam actus tam primus, quam secundus in actum actiuum, & actum passiuum.

Actus secundus actiuus generali appellatione appellatur quicunque significatur per verbum actiuum. Passiuus autem quicunque per passiuum. Actus verò primus, seu potentia, iuxta hanc appellationem, actiuus venit nuncupanda, quoties est potentia ad actum secundum actiuum: passiuus autem quoties est potentia ad passiuum. Strictius tamen solet sumi actus actiuus pro actione, quam vocans de prædicamento actionis: passiuus autem actus pro passione de prædicamento passionis, media qua in subiecto recipitur terminus per actionem producetus. Et conseqüenter eiusmodi actuum potentiae strictius etiam per denominationem sumptum ab ipsis actiis, & passiis appellantur. Porro actus actiuus iuxta priorem acceptiōnē actio grammaticalis vocari confluunt, passiuus autem passio grammaticalis. Cum tamen iuxta acceptiōnē posteriorē rem actio & passio physica nuncupentur.

Mitto alias diuisiones, que in actum infuper immediate cadere possent; aptius tamen cadent mediate, dum alios terminos transcendentia, sub quibus actus continetur, in sequentibus diuidamus.

Q V A E S T I O IV.

Quenam propositiones evidentes, aut aliás certa, seu per se nota, seu demonstrata ex terminis huius disputationis in superioribus expositis elicantur.

Cym materia huius disputationis ad Metaphysicam bona ex parte pertinet, oportet ex terminis eius nonnullas propositiones elicere tum per se notatas, de monstraras iuxta methodum præstatutam in prefatione ad lectorum.

Porro principia scientiarum, que ad Metaphysicam pertinent, ex terminisque subinde ad Metaphysicam spectantibus componuntur, ad duo capita reuocantur, nimirum ad definitiones, quibus scientia termini definitur, seu explicantur, & axiomatica, que à propositionibus per se notis talis scientiæ nihilo differunt. De quo plura inferius suo loco. Igitur, quod ad praesentem disputationem attinet. Cum terminorum eius definitiones in duabus precedentibus questionibus satis superè sint expositæ, sequitur ut in praesente imprimis propositiones per se notas, sive axioma maioris momenti pertinentia ad eosdem terminos exhibamus. postmodumque ex ipsisque principiis aliquas propositiones per aliud notas maioris momenti itidem demonstremus.

Propo

Disp. VIII. De actu obiectuo Quæst. IV. 173

Propositio 1.

Ex duobus actibus contradictionis, alterum conuenire subiecto, & alterum non conuenire necesse est. Atque adeo utrumque simili subiecto conuenire, aut utrumque non conuenire, impossibile est. Hæc propositio in illa recidit celebratissima axiomata. *Impossibile est aliquid simul esse, & non esse.* *Aus simul neque esse, neque non esse.* Necesseque proinde est quodlibet esse, vel non esse. *Tum vel deesse, vel non deesse.* Nihi quod impræsentiarum loquendo formaliter vniuersaliter profertur, quatenus scilicet non solum in actu essendi aut substantiū, sive identificante, aut existentiali, & in eius contradictione repertus; Sed etiam in omnibus omnino aliis actibus cum suis contradictioniis collatis. Dico tamen, *logendo formaliter*: quia cum omnis affirmatio, aut negatio cuiuslibet actus de suo subiecto æquivalenter possit reduci ad unam affirmationem, aut negationem actus afferendi substantiū sive identificante, quem significat verbum *esse* substantiū usurpatum, iuxta dicta *disputatione 2. quæst. 4. confess. 1.* sub illis axiomatis. *Impossibile est aliquid simul esse, & non esse,* &c. Simpliciter esse substantiæ æquivalenter continetur hæc propositio, quam nos modo circa actum in vniuersum, & eius contradictionium proferimus. Quocirca quidquid pro maiore eius intelligentia notandum erat, cùm sermo nobis sit de illis. *disp. 9. q. 5.* notabitur.

Propositio 2.

Omnis actus suopte conceptus, & essentia aliquius subiecti ad aliquem terminum, sive circa aliquem terminum actus est.

Sermo est de actu simpliciter formaliter: quo pacto nequit non esse ex concepto suo exercitum quodam aliquius subiecti ad aliquem, seu circa aliquem terminum, vt constat ex dictis *quæst. 1.* Fieri tamen potest vt idem actus aut viuis dumtaxat, aut plurimum subiectorum sit actus, atque adeo exercitum: tum aut circa unum solum terminum, aut circa plures. Quia tamen id semper habet ex suo conceptu, & essentia, indefessibiliter habet. Proindeque impossibile est, vt unus & idem actus formalis modò sit plurium subiectorum actus, modò viuis tantum, vel vice versa: aut modo ad plures, modo ad unicum terminum, vel è conuerso terminetur: sicut impossibile est vt idem actus modo huius, modo alterius subiecti, aut modo ad hunc, modo ad alterum terminum actus sit. Id namque esset mutare essentiam, quod repugnat.

Rogas, an actus hoc ipso, quod aliquius subiecti ad aliquem terminum suopte natura sit actus, cum tali subiecto, aut tali termino suapte natura necessario connexus sit? Respondeo esse connexum cum essentia, seu quiditate subiecti, & termini, secus cum existentia. Primum constat, quia nequit quidquam suapte essentia esse actus huius subiecti ad hunc terminum præ ceteris, quin hoc subiectum, & hic terminus talem essentiam habeant distinctam à ceteris. Si enim hoc subiectum, & hic terminus aliud quid essent ab eo, quod sunt, actus non huius subiecti ad hunc terminum, sed illius ad alium esset actus suapte essentia: aliamque subinde essentiam ab ea, quam habet, haberet. Quod est impossibile. Secundum autem constat: quia esse actum natura sua aliquius subiecti ad aliquem terminum actum, tantu sonat, esse illius conceptum respectuum, seu relationum, tum

ad subiectum, tum ad terminum. Sunt autem multæ relationes cum eis conceptibus, ad quo se habent prout existentibus nullo modo connexæ, vt ex dictis *sua loco* constabat. Et in præsenti constat primò in actu cognitionis fallax, qui respectuus est ad obiectum, tanquam ad terminum; & tamen sine obiectuo ipso potest existere, & existit. A quo rufustale obiectum cognosci dicitur actu quodam cognitionis passiuæ, cuius subiectum ipsum obiectum est: quo sit, vt talis actus sine subiecto detur, quod per illum exerceri concipitur. Tantudemque censē de actu quo aliquid fallax apprehensum amat à voluntate, quæque voluntas amat illud. Secundò actus, quo Petrus dicitur in hoc instanti mori, seu corrumpi, seu definire esse, in hoc instanti, datur sine subiecto, cum quo proinde prout in hoc instanti existenti connexus non est; tametsi suopte conceptu sit actus eius. Tertiò actus, quo vnumquodque non existens dicitur existentia carere, sine suo subiecto, atque etiam sine suo termino est: non ergo cum illis prout existentibus connectitur; potius illis necessario opponitur. Quartò actus oppositionis, quo alterum oppositorum alteri opponit dicatur, sine suo termino est, immo cum illo nequit esse. Et idem est de actibus primis, sive potentissimis predictis actibus secundis correspondentibus. Obiectum quippe non existens dicitur nihilominus posse amari à voluntate. Et Petrus in instanti, in quo moritur, & definit esse, dicitur etiam posse mori, & definire esse, & quo tempore vnumquodque caret existentia, dicitur illa posse carere, &c. Alique multi sunt huiuscmodi actus tuum secundi, tum primi, qui cum suo subiecto, aut termino prout existentibus connexi non sunt.

Ex quo patet ex præciso conceptu actus nullum 45 actum esse connexum cum suo subiecto, aut cum suo termino prout existentibus. Tametsi multi ex speciali, & proprio conceptu aut cum subiecto, aut cum termino, aut cum utroque prout existente conexi sint. Ita enim productio tum cum principio producente tanquam cum subiecto, tum cum termino productio connexa est per suam essentiam, & cognitionis essentialiter vera, cum intellectu cognoscere, & cum obiecto cognito, &c.

Rogas secundo. An quando actus non est à parte 46 rei formalis, aliquod saltem ex fundamentis realibus, vnde ille ab intellectu nostro sumitur, formalisque conceptus, iuxta dicta *q. 1. C. 3.* debeat esse quid respectuum natura sua ad subiectum, aut ad terminum? Respondeo non debere, vt patet in actu metaphysico adæquatè intrinseco, in multisque intrinsecis inadæquatè, & in multis actibus physicis adæquatè extrinsecis. Itaque sepius fortior actus suum conceptum respectuum ad subiectum, & terminum ab intellectu nostro dumtaxat, quin ullum ex fundamentis, vnde ille sumitur, re ipsa respectum sit ad tale subiectum, talemque terminum. Vide id in actibus, quibus Deus dicitur posse intelligere, & intelligere se ipsum; & unus homo posse assimilari, & assimilari alteri; posseque distinguiri, & distinguiri ab altero, posseque cognitari, & comitari alterum; aliisque huiusmodi.

Rogas denique tertio: an quando actus reipsa 47 non formalis essentialiter cum subiecto, aut termino connexus est, posit ab intellectu nostro dumtaxat, talem connexionem fortiori, an illam ab aliquo ex fundamentis, vnde sumitur, fortior debeat? Respondeo debere: quia non censetur, nec dicitur conceptus essentialiter connexus cum alio quopiam, ille qui re ipsa talis non est, est fortasse

ab intellectu connexus fictitiè concipiatur, quamvis censetur, dicaturque, conceptus essentialiter respectius, qui talis intellectui appetit, et si realiter non sit talis. Atque ita licet actus possit habere suopre conceptu, & essentiâ esse respectuum ad subiectum, & terminum per nostrum intellectum dumtaxat citra omnem huiusmodi respectum fundamentorum, unde sumitur; nequit tamen, iuxta communem loquendi morem esse essentialiter connexum cum subiecto, aut termino per nostrum intellectum dumtaxat, nisi re ipsa aliquid ex fundamentis, unde sumitur, cum tali subiecto, aut termino essentialiter connexum sit. Itaque tunc solum actus dicitur essentialiter cum suo subiecto, aut cum suo termino connexus, quando in conceptu suo reali aliquid includit connexum essentialiter cum tali subiecto, aut tali termino, à quo conceptus ipse realis, sive aggregatum fundamentorum, unde conceptus eius formalis sumitur, indiuissim acceptum, cum tali subiecto, aut tali termino connexum euadit.

Propositio 3.

48. Impossibile est subiectum se exercere per actum, quin sit potens proximè se exercere per illum, vel aliter. Omnis actus cum aliquâ potentia proximâ sibi in eodem subiecto correspondentे est essentialiter connexus.

Hinc ortum duxit vulgatum illud, ab omnibus que receptum effaram. *Ab actu ad potentiam bona est consequentia.* Atque ita huiusmodi consequentia sive illationes apud omnes sunt evidentes. Legit: ergo potest legere. Existit: ergo potest existente. Cognoscitur: ergo potest cognosci. Care pecunias: ergo potest carere. Si vocetur, consentient: ergo si vocetur, poterit consentire, &c. Est tamen aduentum potentiam sui proximam, quam evidenter infert omnis actus secundus, hanc determinatam, à qua de facto manat non esse, sed hanc, vel aliam sub disunctione, sive aliquam vagè. Quia ex suppositione actus solum sit evidens, dari in subiecto aliquam potentiam proximam ad illum, sive sit hec, sive illa. Quo sit, vt idem numero actus saepe à distinctis potentiis proximis possit indifferenter oriiri, vt constabit ex dicendis quæst.^{3. diuis. 6.}

49. Itaque omnis actus secundus, quâ ratione subiecto conuenit, eadem infert necessariâ aliquam potentiam proximam sibi correspondente eidem subiecto conuenire, sive cum tali potentia proximâ prout tali subiecto conueniente essentialiter connexus est. Impossibile quippe est subiectum se exercere per actum, quin sit potens se exercere per illum, vt praesens propositio fert.

Vnde colliges primò actum cum potentia connecti prout denominante subiectu proxime potens ad actum ipsum, quæ denominatio plerumque ad statum existentialiè, interdum tamen ad solum statum quiditatiuum spectat. Quo sit vt actus non semper sit connexus cum sua potentia proximâ prout existente. Sed saepe cum illâ prout conueniente suo subiecto infra statum solum quiditatiuum.

50. Secundò colliges, quando subiectum non habens esse denominatur per actum, concipiatur nihilominus sese exercens per illum, non posse non etiam denominari per potentiam tali actui correspondente, concipi sese per illam simul exercens sive hæc denominatio ad statum existentialiè, sive ad solum quiditatiuum pertineat.

52. Tertiò colliges actum & potentiam proximam ad actum, sive correspondencem actui, quam ipse

actus infert, eiusdem omnino subiecti esse: quia eiudem subiecti est exerceri per actum, & posse exerceri per illum, vt patet.

Quarto colliges. Quoties potentia proxima ad actum ex proprio, & speciali conceptu cum suo subiecto prout existente connexa est, inixa dicta *proposit. 2.* non posse non actum ipsum connexum cum tali potentia prout existente, & cum eodem subiecto prout existente saltem mediata connexum esse, vt patet.

Propositio 4.

Nulla potentia ex præciso conceptu potentia cum suo actu connexa est. Sunt tamen multæ, quæ ex specialioribus suis actibus connectantur.

Prior pars constat: quia potentia libera, & ceteræ indifferentes ad actum, & ad carentiam actus, conceptum potentiae participant omnibus potentias communem; & nihilominus cum suis actibus non connectantur. Secunda autem pars etiam constat, quia potentia, quæ Pater æternus potest Filium producere, potentia, quæ Deus potest intelligere, potentia, quæ causa prædeterminata potest cauare, & ceteræ huiusmodi cum suis actibus connectantur.

Propositio 5.

Omnis potentia remota comparatione unius actus necessario debet esse proxima comparatione alterius.

Siquidem ea est potentia remota comparatione alicuius actus, quæ non per se, sed per intermediam aliam potentiam versatur circa illum: eatenusque circa illum versari dicitur, quatenus versatur circa actum proprium, ex quo ille cum sua potentia, & si quæ alia antecedunt, sequenda veniunt, iuxta dicta *quæst. 3. diuis. 6.* id namque est communione omni seriei, vbi plura continuato quadam ordine sibi succedunt, vt non possit non esse immediatae comparatione unius illud, quod est mediate, seu remota tale comparatione alterius, vt patet in serie connexorum, in serie causarum, in serie durationum, &c. Vnde patet de essentia potentiae remota esse vt ab illa ad actum, ad quem remotè comparatur, series continuo sit potentiarum & actuum alternatiæ ordinatorum, ita vt singula potentia proxima sit respectu singulorum actuum sibi immediate succedentia in tali serie; remote autem respectu aliorum succedentia sibi mediata. Omnis quippe series comparandorum remota, & proxime continua necessario esse debet, & ex se constat: alias cessabit comparatio. Recole dicta *loco citato.*

Anotare tamen oportet seriem potentiarum, & actuum interdum intra eundem statum, intra eamdemque mensuram temporis claudi, ita vt potentia & actus simul in eodem statu, in eodemque tempore existant; interdum vero per statutus diuersos, per diuersaque temporis mensuras extendi, ita vt potentia in uno, actus autem in alio aut statu, aut tempore reperiatur. Quod rursus bifariam potest accidere. Primo quidem si potentia seorsim in uno statu vel tempore instanti reperta, in alio insuper simul cum actu reperiatur. Secundo si potentia, & actus adeo sibi diuersos status, diuersæ tempora vendicent, vt neutiquam in eodem coniungi possint. E. g. si Deus ignem producat in instanti A, à quo in eodem instanti procedat calor, qui immutet sensum animalis, siue progignat sensa

sensationem in eodem instanti, tota hæc series potentiarum, & actuum in eodem statu existentiali, & absoluto, in eademque temporis mensura simul exister. Si vero ignis potens ex conceptu suo obiectivo existere, & causare calorem, existat in instanti A, calorēmque in instanti B. carset, hæc series potentiarum, & actuum, per diuersos status, per diuersaque instantia temporis extensa erit; ita tamen ut substantia ignis, qua secundum se præesse potentia remota est productionis caloris, prius in statu quiditatuo ab aliis omni actu, deinde in statu existentiali cum actu existendi præcise, postmodum cum actu durandi in instanti A, denique cum actu durandi in instanti B, ac demum cum actu producendi calorem in eodem instanti coniuncta sit. Tandem potentia proxima, quam ignis prout existens in instanti A habere dicitur ad existendum, aut ad carentium existentiam in instanti sequenti B, seriem constituit cum ipso actu existendi, aut carenti existentia in instanti B, ita per instantia diuersas extensam, vt talis potentia cum tali actu neutiquam in eodem instanti coniungi possint: quia duratio ignis correspondens instanti A (que intrinsecè ad talem potentiam spectat, vt videbimus proposit. 7.) & duratio eiusdem correspondens instanti B, que est eius actus, non possunt eidem instanti correspondere, vt confat; similiter potentia quam ignis ex suo conceptu obiectivo præcise habet ad carentium existentiam, & ipse carenti actus, ita ad diuersos status spectant, vt in eodem simul esse non possint.

Proposito 6.

57 Ex suppositione, quod aliquis actus conueniat subiecto, non potest ei non conuenire.

Hac proposito, sive axioma in illud satis vulgatum datum per verbum *esse* recidit. *Quodlibet ex suppositione, quod est, necesse est esse*, de quo *infra* dipp. 9. quæst. 5. Estque certissimum. Nam si facta & retenta suppositione, quod aliquis actus subiecto conuenit, ipsi posset non conuenire; eidem subiecto simul posset conuenire, & non conuenire contra proposit. 1.

Proposito 7.

58 Ad præteritum non datur potentia.

Hoc axioma ab omnibus est receptissimum; sed non est ab omnibus eadem ratione intellectum. Philosophi, Theologiq; antiquiores ita exponunt, vt sensus sit, iam nunc, sive in præsenti instanti impossibile esse abolutè, & circa omnem suppositionem vt præteritum non fuerit præteritum, atque adeo vt non extiterit, quod antea existit, aut extiterit, quod non extitit. Videantur S. Thom. 1. *par. 9. 2. 5. art. 4.* & ibi omnes eius interpres. Aristot. lib. 6. *Ethic. cap. 2.* apud quem illud Agathonis effatum. *Hoc etiam ipse Deus, solum facere videtur, infelum ut faciat, quod factum est, atque perfectum.* August. libr. 26. *contra Faustum cap. 5.* Hieron. in Epist. ad Eustochium, que est 22. de custodia virginitatis, & refutatur in cap. si Paulus 32. quæst. 32. Anselm. tract. de concordia libertatis cum præscientia cap. 1. Petri. Damiani epis. 4. de omnipotencia Dei cap. 4. & 8. in rom. 3. Biblio. & alij. Sunt tamen multi præsertim ex Recentioribus, qui putant, eamen ad præteritum non dari potentiam, quatenus ex suppositione, quod est præteritum, non potest non esse præteritum: quo iure de potentia ad

præsens, & ad futurum perinde censem philosophandum; præsens quippe ex suppositione, quod est præsens, nequit non esse præsens; & futurum ex suppositione, quod est futurum, nequit non esse futurum, iuxta *proposit. 6.*

Ego vero cum communi antiquorum censco 59 aliter de impotentia ad præteritum, atque de impotentia ad præsens, & ad futurum philosophandum esse: idque axioma propositum sibi velle, quod circa dubium speciali quadam ratione negat potentiam ad præteritum, qua potentia ad præsens, & ad futurum negari non potest. Sensus itaque Axiomatis est. Nullam dari de præsenti potentiam, quæ de præsenti talis sit proxime, vel remote ad coniungendum suum actum seu positum, seu negatum cum tempore præterito, idque etiam præscindendo ab eo, quod talis actus sit, aut non sit præteritus; cum tamen deuri de præsenti potentia, quæ de præsenti talis sit proxime, vel remote ad coniungendum suum actum seu positum, seu negatum cum tempore præsenti præscindendo ab eo, quod actus sit, aut non sit in tali tempore. Tum etiam potentia, qua talis sit pariter de præsenti ad coniungendum suum actum cum tempore futuro. Etenim cum tempus præteritum nullatenus reuerti possit; tempus autem præsens iam adlit; & futurum posse accedere, conqueiens est, vt potentia præsens prout talis nequaquam queat aut actum, aut eius carentiam ponere in tempore præterito; bene tamen in præsente, quod adest, & in futuro, cum accesserit.

Dices: sæpe datur de præsenti potentia, per 60 quam fuit positus, aut impeditus, ponibilisve aut impediibilis actus in tempore præterito: ergo sæpe datur de præsenti potentia ad ponendum, aut impediendum actum in tempore præterito: potentia enim, per quam potuit poni, vel impidi actus in tempore præterito, ipsiflma est potentia ad ponendum, aut impediendum actum in tali tempore. e. g. Potentia, qua Deus creauit, potuitque non creare Angelum in tempore præterito, eadem est, quam modo habet (in Deo quippe successu temporis non variatur, nec mutatur potentia, vt confat, alias esset mutabilis) sed per eiusmodi potentiam potuit Deus in tempore præterito creare, & non creare Angelum in tali tempore, siquidem in eo illum creauit liberè: igitur & modo potest illum in tali tempore creare, vel non creare, quia posse Deum id de præsenti, & de presenti ad id habere potentiam, idem omnino est. Igitur Deus modo potest pro arbitrio suo creare, vel non creare Angelum, in tempore præterito. Igitur falsum est ad præteritum non dari potentiam, prout a nobis assiterit.

Respondeo potentiam, quâ Deus creauit, & potuit non creare Angelum in tempore præterito (& idem est de ceteris huiuscmodi) bifariam posse considerari. Primo secundum se cum præcisione ab existentia sive duratione præsenti: secundo propter de præsenti existentem, sive durantem. Considerata primo modo facit quidem Deum secundum se, sive ex conceptu suo potentem saltem remotè ad creandum Angelum, in tempore, quo fuit creatus, quodque modo iam est præteritum, quia huiusmodi potentia ut sic cum tali tempore est coniungibilis ex suo conceptu, cum quo coniuncta proxima eius est respectu talis creationis. Per illam tamen ut sic Deus non sit de præsenti absolutè potens ad creandum Angelum in dicto tempore: quia Deus de præsenti solum dicitur absolutè potens per potentiam

tentiam, quam de presenti habet ut talem, hoc est, ut existentem de presenti, & per praedictam, ut de presenti existentem (qua est secunda consideratio eius) potius redditur Deus impotens ad Angeli creationem præteritam, vt pote, qua per existentiam præsentem à ratione potentie exiuit comparatione creationis præteritæ. Deus namque prout existens hodie impotens est ut coniungatur cum tempore præterito, eo quod tempus præteritum nullatenus reuerti potest; & consequenter ut Angelum in tali tempore creet: absque coniunctione enim sui per coexistentiam cum quoquis tempore Deus non potest in eodem quidpiam producere, vt est notum; siquidem Deus, & quoquis alia causa in eo solum tempore, in quo actu exiuit, potest actu operari, non in aliis, in quibus actu non exiuit. Eadem enim necessitate requiriunt existentia in aliquo tempore ad operandum in eodem, ac requiriunt existentia absolute ad operandum absolute, ut constat. Ex quibus omnibus patet solutio ad argumentum factum.

62 Inferet tamen aliquis. Ergo nec habet Deus hodie potentiam ad aliquid producendum in tempore futuro, quia nec cum tempore futuro est coniungibilis prout hodie exiuit: quandoquidem hodierna eius duratio nullatenus cum tempore futuro coniungibilis est. Nego consequentiam. Ad probationem autem dico, sat esse, quod Deus secundum se cum tempore futuro sit coniungibilis, & quod hodierna eius duratio in sequentes possit definire, cum illisque subinde remotè, vel proxime quodammodo sit coniungibilis, atque coniuncta, seu colligata, non quidem quoad existentiam, sed quoad successionem. His enim positis de Deo etiam prout existente hodie est verum, posse eas existere transeundo ab hodiernâ ad crastinam durationem, & consequenter ad reliquias omnes subsequentes. Quod est esse eum quoad existentiam coniungibilem cum toto tempore futuro, atque adeo compotem media tali coniunctione in illo operari, etiam suppositione facta, quod hodie exiuit. Cum tamen tali facta suppositione nullatenus sit coniungibilis quoad existentiam cum tempore præterito, & consequenter nec compos illomodo in illo operari: eo quod à duratione hodierna ad hæsternam, ad reliquias iam præteritas nullatenus transire potest, eo ipso, quod illæ suæ essentiam iam hodie nullatenus redire possunt sive reuerti.

63 Itaque in serie temporis essentialiter successuum accipet tria instantia A, B, C, quorum B sit praesens, A præteritum, & C. futurum. Certè hoc ipso, quod existente B, iam A defuit esse, C. verò nondum fuit; desinente autem B. necessariò succedit, habebitque existentiam C. A. verò iterato existere, B. desinente, est impossibile. Verum est dicere de B. in C. posse desinere, secus in A., atque adeo existente B, verum quoque est absolute dicere posse C. existere, secus posse existere A. Proindeque B possibilis quedam est, sive potentia, ut existat C. proxima quidem respectu ipsius C. remota autem respectu instantium subsequentium; non item ut existat A, aut cætera instantia præterita. Vnde quando ens alias ex se potens existere in aliis instantibus, existit in instanti B. verū est dicere de illo cuiam prout in eo instanti existente, sive durante, posse existere in instanti C. & in reliquis subsequentibus; secus in instanti A, & in aliis præteritis, quia cum duratio eius correspondens instanti B. in subsequentes durationes possit definire; non item in praecedentes, iuxta nuper dicta, conse-

quens est ut tale ens amissa tali duratione ad subsequentes, non item ad praecedentes transire possit; cum totòque subinde tempore subsequente, non item cum praecedente coniungi, mediaque huiusmodi coniunctione in illo; non in hoc operari, aut quemuis actum exercere. Quod est eiudemodi ens prout durans in instanti præsenti, præsentis eius duratione supposita, ad futurum habere potentiam, ad præteritum verò minime; potentiamque proinde huiusmodi per ipsam præsentem durationem intrinsecè constitutū, ut constat ex dictis.

Contra qua tamen adhuc potest opponi primo. 64 Nulla potentia Dei potest successu temporis variari; alioquin Deus esset mutabilis; ergo omnis potentia Dei ab omni tempore præcindit, per nullumque proinde tempus constitui potest, & cum omni potest coniungi; & consequenter in quoconque tempore existat Deus, tam ad præteritum, quam ad praesens, futurumque potentiam habebit. Respondeo nullam quidem potentiam Dei ipsi adæquate intrinsecam posse successu temporis variari; bene tamen aliquam ipsi partim extrinsecam. Nec ob id Deum esse mutabilem: quia per extrinsecas variationes Deus non mutatur; dummodo, quæ adæquatæ sunt ipsi intrinseca, immutata semper persistunt, ut verè persistunt. Itaque potentia, qua Deus proxime potens sit ad producendam creaturam in instanti A, per coexistentiam cum tali instanti extrinseco Deo completur; & idem est de potentia proxima. Dei ad producendam creaturam in singulis aliis instantibus. Nihil autem verat huiusmodi potentias proximas pro varietate instantium extrinsecorum Deo, quibus complentur, successu temporis variari, ut pluribus exponemus suo loco.

Secundo opponi potest. Dum homo liberè operatur potens operationem omittere, potentiam habet ad faciendum mediā omissione operationis, quod non præxitterit ab aeterno præscientia Dei de operatione. Igitur falsum est ad præteritum non dari potentiam. Respondeo potentiam, quam habet homo ad faciendum, quod ab aeterno, seu toto tempore antecedente non præxitterit, atque etiam, quod præxitterit præscientia Dei de sua libera operatione, non esse potentiam ad præteritum, sed ad praesens, à quo tanquam à termino connexionis pendit præteritum; eatenus enim dumtaxat dicitur homo posse facere, quod non præxitterit, vel, quod præxitterit in toto tempore præterito præscientia Dei, quatenus potest, de praesenti ponere, vel non posse actum, à quo tanquam à termino connexionis futuro ita pendit in suo esse actus talis præscientia, ut nisi ille à sua potentia futurus esset, nullatenus hic à sua posset præxister. Itaque dum negamus dari ad præteritum potentiam, solum negamus, per potentiam præsentem, ut talem posse proximè, vel remotè exerceri aliquem actum in tempore præterito, proxime quoque, vel remotè oriundum ab ipsa potentia. Non tamen negamus, neque negari potest, lape duas potentias distinctas diversis temporibus respondentes, ita quoad exercitum suorum actuum esse connexas, ut altera nequeat in suo tempore suum exequi actum, nisi altera suum quoque exequatur in suo: quo casu, quæ posterior est tempore, eatenus dicitur posse facere, quod præxitterit, vel non præxitterit in tempore præcedente actus alterius, quatenus in tempore suo exequi potest, vel omittere proprium, cum quo prout

Disp. VIII. De actu obiect. Quæst. IV. 177

prout futuro alter quoadexistentiam in suo tempore præterito connexus fuit.

Propositio 8.

66 Impossibile est actum deficere, quin vel totus ipse, vel aliqua pars eius deficiat.

Hæc propositio, hœc axioma certissimum iuxta, arque evidensissimum aliis quibusque conceptibus obiectuum, essentialem commune est. De quo proinde iterum erit sermo *infra disput. 9. quæst. 5.* Etenim si conceptus realis actus, de quo potissimum hic est sermo, quid simplex est; id quidem deficere nequit, quin deficiat totum ipsum, ut patet. Si verè quid cōpositum, coalescens ex partibus sit, aliqui-qua pars intrinsecā eius debet necessariò deficere, ad hoc ut ipse deficiat, ut etiam notissimum. Alioquin permanente tota essentia actus, que in aggregato omnium luarum partium consistit, posset actus ipse deficere, quod patet chymericum esse. Appello autem partem actus impenetrarum omnes illas, quod quomodo intrinsecē constituit ipsum.

Propositio 9.

67 Aliqui actus aliquibus subiectis sunt impossibili-les; & aliqui actus aliquibus subiectis sunt neces-sarij; & aliqui actus aliquibus subiectis sunt con-tingentes.

Quia aliqua sunt subiecta, que nullam habent potentiam ad aliquos actus, & aliqua sunt subiecta, que ita comparantur ad aliquos actus, ut ad eorum contradictorios nullam potentiam habeant; & aliqua sunt subiecta, que ita comparantur ad aliquos actus, ut ad eos, & ad eorum contradic-torios seorsim exercendos potentiam habeant, ut est certissimum, iuxta atque evidensissimum canētis. Hoc autem ipsum est primus actus primis subiectis esse impossibilis, & secundos secundis necessarios, & tertios tertii contingentes, iuxta definitiones traditas *q. 3. diuis. 4.*

68 Hinc (quod in idem recedit, iuxta dicta *in eadem q. diuis. 5.*) Aliqua subiecta sunt impotentia ad aliquos actus, & aliqua subiecta sunt necessaria ad aliquos actus, & aliqui subiecta sunt indifferentia ad aliquos actus, id est, habentia potentiam ad illos, & ad eorum contradictorios seorsim.

69 Et quoniam potentia, a quatuor positione, aut defecta isti subiecta, & isti actus istas denominatio-nes fortinuntur, iuxta dicta *ibidem*, aut proximæ, aut remote esse possunt, iuxta *diuis. 6. eiusdem q.* confitetur quædam dictorum subiectorum ad quædam dictorum actuum remotæ, & quædam ad quædam proximæ esse aut potentia, aut necessaria, aut indifferentia. Ita quidem ut illud subiectum dicatur remotæ impotens ad actum, quod nec remotam, nec proximam potentiam habet; illud verò proximæ, quod caret proxima, habeat, aut non habeat remotam. Et illud subiectum indiferens remote ad actum, quod nec remotam, nec proximam potentiam habet ad eius contradictorium; illud verò proximæ, quod caret proxima, habeat, aut non ha-beat remotam. Et illud subiectum indiferens re-mote ad actum dicatur, quod ita est potens ad actum, & ad eius contradictorium seorsim, ut ad

alterum horum extremorum remotæ tantum potens sit (ad utrumque enim esse non potest, ut vidimus) illud verò proximæ, quod ad utrumque seorsim est proximi potens. Pariterque loquendum est de im-possibilitate, necessitate, & contingentia actuum comparatione subiectorum.

Rursum quoniam potentia prædicta aut possunt esse metaphysicæ, aut physicæ, aut morales, iuxta *diuis. 5. eiusdem q.* Confitetur itidem quædam dictorum subiectorum ad quædam dictorum actuum metaphysicæ, & quædam ad quædam physicæ, & quædam ad quædam moraliter esse aut impoten-tia, aut necessaria, aut indifferentia. Pariterque quædam dictorum actuum, quibusdam dictorum subiectorum metaphysicæ, & quædam quibusdam physicæ, & quædam quibusdam moraliter esse aut impo-sibilis, aut necessarios, aut contingentes. Quinam autem actus, & quemam subiecta talia dicantur ex definitionibus traditis *diuis. 4. & 5. eiusdem q.* compertum est.

Propositio 10.

Actus subiecto necessarius, aut impossibilis me-taphysicæ, nequit non esse etiam ejdem necessarius, aut impossibilis physicæ. Tum, qui physicæ talis est, nequit non & moraliter talis esse; sed non vice versa. Actus verò subiecto contingens moraliter nequit non esse eidem contingens physicæ. Tum, qui physicæ talis est, nequit non & metaphysicæ talis esse; sed non è conuerso.

Hæc propositio ex definitionibus expositis *q. 3. diuis. 4. & 5.* satis conspicua est. Constat enim ex illis necessitatè, impossibilitatèque metaphysi-cam, indispensabiliter ferre secum physicam, & physicam moralem, non tamen è contraria. Contingen-tiam verò moralē indispensabiliter etiam supponere physicam, & physicam metaphysicam, sed non è conuerso.

Hinc (quod in idem recedit, iuxta dicta *ibidem*) subiectum impotens, aut necessarium ad actum metaphysicæ, non potest non esse etiam impotens, aut necessarium physicæ ad illum, & impotens, aut necessarium physicæ, non potest non esse etiam tale moraliter; sed non è conuerso. Potest namque subiectum esse impotens, aut necessarium ad actum moraliter, quin tale sit physicæ, aut metaphysicæ, & potest tale physicæ esse, quin sit metaphysicæ. Subiectum verò indifferens ad actum moraliter, nequit non eo ipso esse ad illum indifferens physicæ; & indifferens physicæ nequit non esse etiam metaphysicæ. Non tamen è contra, quia potest esse indifferens metaphysicæ, quin physicæ, & moraliter sit, & potest physicæ, quin sit moraliter. Quæ omnia ex ipsis terminis, prout loco citato sunt exposita, manifestissima sunt apud omnes.

Propositio 11.

Omnis actus relate ad quodvis subiectum aut est illi necessarius, aut impossibilis, aut contingens. Tum omne subiectum relate ad quemvis actum aut est necessarium, aut impotens, aut indifferens ad illum.

Nam vel subiectum habet potentiam tum ad actum, tum ad eius contradictorium seorsim, & sic actus est contingens subiecto, subiectumque indif-ferens ad illum. Vel subiectum neque habet po-tentiam ad actum, neque ad eius contradictorium, & hic casus est impossibilis, ut mox demonstra-

Laudr.

bitur; vel subiectum habet potentiam ad actum, & non ad eius contradictorium, & sic actus est necessarius subiecto, subiectumque est ad illum necessitatum; vel subiectum habet potentiam ad contradictorium actus, & non ad actum, & sic actus est impossibilis subiecto. Alius autem casus exigitabilis non est, ut patet. Igitur omnis actus, &c. Quod erat demonstrandum.

74 Est autem propositio vniuersaliter vera intra omnino genus necessitatis, impossibilitatis, & contingentiae actuum, necessitatilive, impotentiae, indifferencie subiectorum, proxime scilicet, & remota, metaphysicaeque, physicae, & moralis. Intra quodvis enim horum generum seorsim a reliquis demonstratio facta habet locum, ut cuique discurrenti per singula conspicuum sit. Est namque omnis actus relata ad quodvis subiectum, aut ei necessarius, aut impossibilis, aut contingens proximum. Tum aut ei necessarius, aut impossibilis, aut contingens metaphysice. Tum aut ei necessarius, aut impossibilis, aut contingens moraliter; & in ceteris pariter, propter factam, faciendamque in singulis demonstrationem, seruata proportione singulis debita.

Propositio 12.

75 Quoties ex duobus actibus contradictoriis alter est subiecto impossibilis, alter eidem subiecto necessarius est; & e conuerso.

Quia ex duobus actibus contradictoriis conuenire subiecto, & alterum non conuenire necesse est, iuxta propos. 1. Igitur si alter subiecto conuenit necessario, alter necessario non conuenit; hoc autem ipsum est esse illum subiecto impossibile, ut patet. Tum si alter subiecto necessario non conuenit, eique proinde est impossibilis, necessario conuenit alter, quod ipsum est esse illum subiecto necessarium. Quoties ergo ex duobus, &c. Quod erat demonstrandum; vel aliter. Si contradictorium actus subiecto impossibilis, ipsi subiecto necessarium non esset, aut esset impossibile, aut contingens, iuxta propos. 1. At neque esse potest impossibile, quia iam utrumque extremum contradictionis est subiecto impossibile, atque adeo simili ei non conuenient contra propos. 1. Neque esse potest contingens, quia actus non esset subiecto impossibilis, sed etiam contingens contra suppositionem, relinquitur ergo ut sit necessarium. Pariterque demonstrandum venit esse subiecto impossibile contradictorium actus eidem subiecto necessarij.

76 Hinc (quod in idem recidit.) Quoties subiectum ad alterum ex actibus contradictoriis impotens est, ad alterum necessitatum est, & e contra.

77 Est autem propositio vniuersaliter vera intra quodvis genus impossibilitatis, necessitatisque seorsim a reliquis, proxime scilicet & remota, metaphysicaeque, physicae, & moralis, ut dictum propos. 11.

Propositio 13.

78 Quoties ex duobus actibus contradictoriis alter est subiecto contingens, & alter quoque contingens est.

Quia ille actus est subiecto contingens, ad quem, & ad eius contradictorium seorsim datur in subiecto potentia, iuxta definitionem datum q. 3. art. 4. Ergo ab eidem subiecti potentis evadunt atque contingentes ambo actus contradictoriij, atque ad-

ed non possunt non ambo esse ei contingentes, si alteruter contingens est. Et verò si contradictorium actus subiecto contingens non esset contingens ipsi subiecto, aut esset illi necessarium, aut impossibile, iuxta propos. 11. indeque iuxta propositionem 12. fieret, ut actus, cuius illud est contradictorium, aut esset subiecto impossibilis, aut necessariuscum tamen ponatur ei contingens. Quod est chymericum.

Hinc (quod in idem recidit.) Quoties subiectum ad 79 alterum ex actibus contradictoriis indifferens est; ad alterum quoque est indifferens.

Estque propositio vera vniuersale intra quodvis 80 genus contingentiae actuum, indifferencieque subiectorum, proxime scilicet, & remota, metaphysicaeque, physicae, & moralis.

Propositio 14.

Subiectum necessitatum ad actum seu connexum 81 cum illo, & ad potentiam proximam actus necessitatum, seu cum illa connexum est.

Quoniam actus absque potentia proxima sibi in subiecto correspondente stare non potest, iuxta propos. 3. Ergo subiectum impotens stare sine actu, quale est, quod ad actum necessitatum, seu cum illo connexum est, consequenter est impotens stare sine tali potentia proxima, quod ipsum est, esse necessitatum ad illum, seu cum illa connexum.

Est autem propositio vera intra quodvis genus 82 necessitatis, seu connexionis metaphysicae, physicae, vel moralis, prout in praecedentibus dictum est.

Propositio 15.

Subiectum necessitatum ad contradictorium actus, 83 seu connexum cum illo, & ad potentiam proximam ipsius contradictoriij necessitatum, seu connexum cum illa est.

Demonstratio huius eadem est, quæ praecedens.

Propositio 16.

Subiectum, cui repugnat potentia proxima ad 84 actum, & ipse actus repugnat. Tum, cui repugnat potentia proxima ad contradictorium actus, & ipsum repugnat contradictorium.

Quia cum neuter actus ex duobus quibusque contradictoriis possit subiecto conuenire, non habenti potentiam proximam ad ipsum, iuxta propos. 3. consequitur planè, ut, cui subiecto repugnat potentia proxima ad quemvis actum ex duobus quibusque contradictoriis, & ipse actus repugnet.

Propositio 17.

Subiectum impotens proxime ad aliquem actum, 85 nequit non esse simul proxime potens ad actum contradictorium.

Quia subiectum carens potentia proxima ad aliquem actum, non potest non carere itidem tali actu, vt pote, qui aliisque potentia proxima sibi in subiecto suo correspondente stare non potest, iuxta propos. 3. Sed subiectum carens aliquo actu, nequit non habere simul actum contradictorium, siue se exercere per illum, vt pote, quod ambo actibus contradictoriis simul carere nequit, iuxta propos. 1.

Disp. VIII. De actu obiectuo Quæst. IV. 179

& actus contradictorius absque potentia proximâ sibi in tali subiecto correspōdente nequit stare iuxta dictam *proposit. 3.* Ergo de primo ad ultimum subiectum impotens proximè ad aliquem actum, seu carens potentia proxima ad illum, nequit non esse simul proximè potens ad actum contradictorium. Quod erat probandum.

86 Ex hac propositione constat primò, impotentiam proximam subiecti, siue carentiam potentiae proximæ eius ad quemvis ex duobus actibus contradictoriis necessariò connexam esse cum potentia proxima ad alterum.

87 Secundò constat carentiam cuiusvis ex actibus contradictoriis cum potentia proxima ad alterum, hoc est, ad carentiam ipsam necessariò quoque conexam esse.

88 Est autem propositio vniuersaliter vera intra quodvis genus sc̄orū potentia, & impotentia proximæ ad actum; metaphysicæ, scilicet physicae, vel moralis. Quemadmodum & præcedentes, & quæ sequuntur paniter vera sunt. Quod dictum hinc estō pro illis, ne toties répetatur.

Propositio 18.

89 Omne subiectum necessario est proxime potens ad alterum ex duobus quibusque actibus contradictoriis.

Quia omni subiecto necessario conuenit alterum ex duabus quibusque actibus contradictoriis, cùm nequeat simul carere vtroque, iuxta *proposit. 1.* Sed nequit nullus actus conuenire subiecto, quin sit subiectum proximè potens actuū ipsum iuxta *proposit. 3.* Ergo omne subiectum necessario est proximè potens alterum ex duobus quibusque actibus contradictoriis.

Propositio 19.

90 Subiectum remote tantum potens actum, eo ipso est proxime potens contradictionis eius.

Quia subiectum remote tantum potens actum eo ipso caret potentia proxima ad illum. Sed carentia potentiae proximæ ad actum necessaria infert potentiam proximam ad eius contradictionem, iuxta *proposit. 17.* Ergo subiectum remote tantum potens actum, eo ipso est proxime potens contradictionem eius.

Propositio 20.

91 Impossibile est ut subiectum aliquod remote tantum potens sit ad vtrumque contradictionis extrellum, siue ad vtrumque ex duobus quibusque actibus contradictione oppositis.

Hec propositio ex 18. & 19. constat aperte.

Propositio 21.

92 Subiectum necessitatum ad actum nequit non esse potens ad illum.

Quia quoties subiectum est necessitatum ad actum, ad eius contradictionem est impotens, iuxta *proposit. 12.* Sed subiectum impotens ad contradictionem actus nequit non esse potens ad actum ipsum, iuxta *proposit. 17.* Ergo subiectum necessitatum ad actum nequit non esse potens ad illum. Vel aliter, subiectum necessitatum ad actum nequit stare sine illo, cum sit connexum cum illo, iuxta definitiones traditas q. 3. diuis. 5. Sed actus nequit stare sine po-

tentia proxima ad se in ipso subiecto, iuxta *proposit. 3.* Ergo.

Propositio 22.

Subiectum esse potens, & impotens simul ad eundem actum impossibile est.

Quia conuenire, & simul non conuenire illi idem actus primus, seu potentia, contra *proposit. 1.*

Propositio 23.

Subiectum esse necessitatum & impotens simul ad eundem actum impossibile est.

Quia cùm subiectum necessitatum ad actum nequit non esse potens ad illum, iuxta *proposit. 21.* Si subiectum necessitatum ad actum impotens simul ad illum esset, potens simul, & impotens esset ad illum, contra *proposit. 22.*

Propositio 24.

Subiectum esse indifferens, & simul necessitatum, aut impotens ad eundem actum impossibile est.

Quia cùm esse indifferens sit esse potens ad vtrumque actum contradictionum sc̄orū, iuxta definitionem traditam q. 3. diuis. 5. Si simul esset indifferens, & impotens ad alterum, simul esset potens, & impotens ad eundem, contra *proposit. 22.* Et cùm nequeat subiectum esse necessitatum ad actum, quin sit impotens ad eius contradictionem, iuxta *proposit. 12.* Si simul esset indifferens, & necessitatum ad eundem actum, simul esset potens, & impotens ad idem eius contradictionem, contra eandem *proposit. 22.*

Propositio 25.

Subiectum esse impotens simul ad vtrumque actum contradictionem impossibile est.

Tum quia nequit non esse proxime potens ad alterum, iuxta *proposit. 18.* Tum quia quoties est impotens ad unum, nequit non esse necessitatum ad alterum, iuxta *proposit. 12.* Ad hoc autem simul necessitatum, & impotens esse non potest, iuxta *proposit. 23.* Tum denique, quis si esset impotens ad vtrumque, cateret vtroque, contra *proposit. 1.* Cum nequeat non carere eo, ad quem est impotens, iuxta *proposit. 3.*

Propositio 26.

Subiectum esse necessitatum simul ad vtrumque actum contradictionem impossibile est.

Quia cùm subiectum necessitatum ad unum actum sit impotens ad eius contradictionem, iuxta *proposit. 12.* Si subiectum esset necessitatum simul ad vtrumque actum contradictionem, sequeretur primò esse etiam simul impotens ad vtrumque, contra *proposit. 23.* Secundò esse simul necessitatum, & impotens comparatione vniuersaliter, contra *proposit. 23.* Tertiò carere vtroque, & habere simul vtrumque contra *proposit. 1.*

Propositio 27.

Subiectum esse indifferens ad unum actum, & simul necessitatum, aut impotens ad eius contradictionem, impossibile est.

Quia

Quia cùm esse indifferens ad vnum actum sit esse potens ad utrumque contradictionis seorsim, iuxta definitionem traditam q. 3. disp. 5. Si simul esset indifferens ad vnum, & impotens ad eius contradictionem, simul respectu huius esset potens, & impotens contra *proposit. 22.* & cùm subiectum necessitatum ad vnum ex actibus contradictionis nequeat non esse ad alterum impotens, iuxta *proposit. 12.* Si subiectum ad vnum eorum esset necessitatum, ad alterumque indifferens, ad hoc similiter esset simul potens, & impotens, contra eamdem *proposit. 22.*

Propositio 28.

99 Subiectum esse necessitatum ad vnum ex duobus actibus contradictionis, & simul potens ad alterum impossibile est.

Quia cùm subiectum necessitatum ad vnum nequeat non esse ad alterum impotens, iuxta *proposit. 12.* Si subiectum necessitatum ad vnum esset simul potens ad alterum; simul esset potens, & impotens ad eundem contra *proposit. 22.*

Propositio 29.

100 Id quo praeceps deficiente, & ceteris omnibus per possibile, aut impossibile permanentibus, deficit actus, aut est actus ipse, aut aliqua pars eius, quidve constitutens ipsum intrinsecè.

Appello enim partem actus, quidquid constituit ipsum intrinsecè. Utque propositionem demonstrem, pono id, ad cuius solius defectum deficit actus esse A, & arguo sic primò. Impossibile est actum deficit, quin vel ipse totus, vel aliqua pars eius deficit, iuxta *proposit. 8.* Sed deficiente A praeceps, & ceteris omnibus permanentibus, deficit actus, vt supponimus. Ergo A, vel est actus ipse, vel pars eius. Alioquin deficeret actus, quin, vel ipse totus, vel pars eius deficeret, contra *proposit. 1.* Nam secundò aliter. Si A non esset vel actus ipse, vel pars eius, & solo A deficiente actus, vt supponitur, fieret vt deficiente solo A non deficeret, solum A, contra *proposit. 1.* Siquidem deficiente solo A, deficeret aliud insuper ab ipso A adaequare distinctum, nimis actus ipse, qui deficit deficiente A.

101 Multa utilia valde consequentia possent ex hac *proposit. 1.* inferri, qua tamen commodiùs inferentur *infra disp. 9. q. 5. prop. 19.* in qua hæc continentur. Quod enim in hac circa actum speciatim statuitur, circa quamvis omnino essentiam vniuersalissime est verum, vt ibi videbimus, & ex demonstratione facta satis perspicuum est. Quare ea pro potentia, & impotencia, & necessitate, & indifferencia subiecti ad actum, aliusque huius questionis testimoniis facta est.

Propositio 30.

102 Quoties deficit constitutivum intrinsecum actus, cuiusvis essentie vniuersale, necesse omnino est actum, sive essentiam deficiente.

Hæc propositione veluti conuersa est præcedentis; ad materiamque potius spectat disputationis sequentis; oportuit tamen modo eam per modum lemmatis pro aliquibus, qua sequuntur, assumere. Demonstratur autem aperte; quia essentia quevis ab aggregato omnium eorum, ex quibus intrinsecè constituitur, distincta non est; constat autem non

posse non aggregatum deficere, cuius aliqua pars deficit intrinsecè constitutiva eius iuxta iterum dicens *ibid. q. 5.*

Propositio 31.

Positio cuiusvis ex extremis contradictionis alterius est formalis defectus, & è conuenio cuiusvis defectus alterius est formalis positio.

Hoc etiam principium apud omnes certissimum per modum lemmatis assumo ad demonststranda, quæ sequentur. De quo *disp. 9. q. 5.* iterum vt in proprio loco erit sermo. Dicuntur autem extrema contradictionis, seu contradictionis negatio obiectiva, & id, quod per eam negatur.

Propositio 32.

Indifferentia proxima subiecti ad actum per defectum vnius dumtaxat ex duabus potentias proximis, in quibus consistit, potest deficere; non item per defectum ambarum.

Quia subiectum ambabus dictis potentias carere non potest; sed altera necessario debet ei conuenire, iuxta *proposit. 18.*

Propositio 33.

Contradictionis eius, ad cuius solius positio, nem deficit indifferentia proxima subiecti ad actum, intrinsecum constitutivum talis indifferentiae est.

Quia indifferentiam proximam deficere ad illius solius positionem, & deficere ad defectum solius contradictionis eius, id est omnino est, cum idem prorsus sit ipsum ponit, & eius contradictionis deficere, iuxta *proposit. 31.* Sed id, ad cuius solius defectum deficit indifferentia proxima, intrinsecum constitutivum est eius, iuxta *proposit. 29.* Ergo contradictionis eius ad cuius solius positionem deficit indifferentia proxima dicta, intrinsecum constitutivum talis indifferentiae est.

Ex hac propositione inferemus *suo loco.* Contradictorium eius, ad cuius solius positionem deficit libertas voluntatis ad aliquem actum, intrinsecum constitutivum esse talis libertatis, quippe libertas voluntatis ad aliquem actum nihil est aliud ab indifference proxima eius ad talem actum, iuxta dicenda *ibidem.*

Propositio 34.

Contradictorium potentiae proxime subiecti ad vnum ex duobus actibus contradictionis, intrinsecum constitutivum est necessitatis subiecti ad alterum.

Quia id, ad cuius solius defectum deficit talis necessitas, intrinsecum constitutivum est eius, iuxta *proposit. 29.* Sed ad defectum solius dicti contradictionis deficit talis necessitas, siquidem deficit ad positionem solius potentiae, cuius est illud contradictionum, cùm sit impossibile subiectum esse potens ad vnum ex duobus actibus contradictionis, & simul necessitatum ad alterum, iuxta *proposit. 28.* Idemque prorsus sint positio solius dictæ potentiae, & defectus solius contradictionis eius, iuxta *proposit. 31.* Igitur contradictionum potentiae proxime subiecti ad vnum ex duobus actibus contradictionis intrinsecum constitutivum est necessitatis subiecti ad alterum. Quod erat ostendendum.

Ex

Disp. VIII. De actu obiect. Quæst. V.

181

108 Ex hac propositione inferuntur potentiam subiecti ad unum ex duobus actibus contradictoriis, & necessitatem subiecti ad alterum per duo extrema contradictionis conflictus intrinsecaturque ita ratione illorum contradictionis opponi. Quo eodem iure contradictionis etiam opponitur necessitas subiecti ad unum ex duobus actibus contradictoriis, & indifferencia subiecti ad alterum; siquidem necessitas ad unum ratione potentiae ad alterum constitutiva indifferencia ad utrumque opponitur ipsis indifferentia. Quo rufus sit, ut necessitas ad unum ex actibus contradictionis, & indifferencia ad eundem contradictionis itidem opponatur.

109 Vnde etiam inferam *suo loco*, libertatem voluntatis ad aliquem actum consistentem in indifferencia proxima ad illum, & necessitatem voluntatis ad eundem actum, aut ad eius contradictionis contradictioni opponi.

110 Plures aliae propositiones ex hisce demonstranda, ex terminisq[ue] huius disputationis componenda possent istis attexi. Sed nec vacat, nec opus est plures modo contingere; id alij ad harum normam praestare poterunt. Nósque in sequentibus disputationibus nonnullas alias exhibebimus ad istos etiam terminos, simili & alijs spectantes.

Q V A E S T I O V .

Quanam sive requisita intrinsecæ ad conceptum actus primi, sive potentie proxime?

111 Q Via multum ad multa intelligenda interest probe habere perspectum, quanam intrinsecæ constituant essentiam potentiae, de intrinseco constituto eius oportet speciatim in hac q. quædā statuere. Et quoniam nulla est potentia remota comparatione alicuius actus, quæ non sit proxima respectu alterius, ut vidimus q. 4. prop. 5. sat fuerit de potentia proxima agere, ut similiter veniat intelligendum, quid sit dicendum de remota: præfertim cum sola proxima sit, quæ simpliciter, & absolute posse, ad quod potentiam proximam habet; enim ad quod habet tantum remotam, dumtaxat potest ex hypothesi, quod accedant cetera, quæ desiderantur ad proximum.

112 Suppono ergo primò, vix esse villam potentiam proximam, qui sit actus primus re ipsa formalis, id est, se habens à parte rei (sicut concipitur a nobis) ut exercitum quoddam subiecti circa terminum distinctum ab utroque realiter iuxta diuisionem actus physici, & metaphysici, quam posuimus primo loco q. 3. quia vix est villa potentia proxima, quæ partim taliter non sit identificata realiter cum subiecto, quod denominat potens. Omnes itaque, aut fere omnes potentias proximas, actus primi metaphysici sunt.

113 Suppono secundò. Etsi nonnullæ potentias proximæ sint actus primi metaphysici intrinseci id est, re ipsa identificate adæquate cum subiecto, quod denominat potens; plerasque tamen esse actus primos metaphysicos semiextrinsecos, id est, partim cum subiecto potentes, partim cum aliis fundamentis distinctis ab illo identificatos, & aliter, iuxta diuisionem etiam traditam ibi actus metaphysici in intrinsecum, & semiextrinsecum. Prioris generis est potentia proxima, quam habet Deus ad cognoscen-

dum & amandum, quæ à parte rei adæquate est identificata cum ipso, & alia huiusmodi. Posterioris autem, quam habet quævis causa creata ad causandum, quæ præter entitatem causæ, accidentia, conditiones, & alia inveniuntur ex parte talis entitatis requisita ad causandum inveniuntur in suo conceptu reali. Aliæque similes.

Suppono tertio. Questionem præsentem non esse de conceptu formalis, sed de conceptu reali potentiae proxime. De conceptu enim formalis conflat ex dictis q. 2. & 3. esse eum actum quendam primum, quo veluti exercitio quodam interposito, subiectum potens circa actum secundum, ut circa terminum, dum ipsum dicitur posse, exerceri concipitur. De conceptu vero reali, quem sub huiusmodi formalis prætendit intelligere, & vere intelligit intellectus noster; estque re ipsa, vel aliqua realis entitas, vel aliqua realis formalitas, vel aggregatum plurium entitatum, vel plurium formalitatum, etiam *loco citato* explicuiimus. Quærimus per quid constituitur intrinsecæ, quænamque ad eius constitutionem intrinsecæ requisita sint.

Vnde suppono quartò bifariam posse esse aliquid requisitum ad conceptum realem potentiae proxime: primò extrinsecæ, ut terminus connexionis eius, aut alienius in eo inclusi. Secundò intrinsecæ, ut quid intrinsecæ componens, constitutusque eius essentiam.

Suppono quintò. Quoties potentia proxima ad actum secundum est actus primum metaphysicus semiextrinsecus, pluresque subinde entitates, aut plurium entitatum formalitates inveniuntur in suo conceptu reali, talēm conceptum non dicere eas omnes ex aequo, & direcete, sed aliquam, aut aliquas directe, siue in recto, & ceteras oblique, siue in obliquo, ut vniuersaliter etiam notauiimus *loco supra citato*. Quæ autem oblique dicuntur in tali conceptu, non ob id desinunt ad illum pertinere intrinsecæ tanquam quædam constitutio eius. Ea quippe est talis conceptus essentia dicere aliquid, aut aliqua tantum in recto, & cetera in obliquo. Quo iure essentia per accidens, enique per accidens appellatur, ut pluribus dicemus *infra disp. 9. q. 2.* His positis sit.

Propositio 1.

Id, quo præcise deficiente, & ceteris omnibus per possibile, aut impossibile permanentibus, subiectum non est absolute, & simpliciter, atque adeo proxime potens actum, ad potentiam proximam talis subiecti ad talem actum intrinsecæ requisitum est.

Hac proposito ex *proposit. 29. q. 4.* demonstranda facile venit: quia id, ex cuius præciso defectu deficit, quibus actus, vel est ipse actus, vel pars eius, ut ibi demonstratum est. Ergo id, ex cuius præciso defectu deficit potentia proxima subiecti ad actum (quæ quidam actus primum est) aut est ipsa potentia proxima, aut pars eius. Ergo est, quid intrinsecæ requisitum ad talem potentiam. Vtraque consequentia est evidens. Pergo. Sed deficiente potentiam proximam subiecti ad actum, & subiectum non esse proxime potens actum, idem omnino est, ut conflat. Ergo id, ex cuius præciso defectu, quo præcise deficiente (ceteris omnibus per possibile, aut impossibile permanentibus) subiectum non est proxime potens actum, ad potentiam proximam talis subiecti ad talem actum intrinsecæ requisitum est. Quod erat demonstrandum.

Pharus Scient. Tom. I.

Proposi-

Propositio 2.

¹¹⁸ Nulla potentia proxima includit in suo conceptu prout existentem, sive exercitum actum, cuius potentia proxima est. Nullusque subiecte actus in quantum existens, sive exercitus ad conceptum sua potentiae est intrinsecè requisitus.

Si sermo in hac propositione sit de conceptibus, prout talibus potentiae proxime, & actus eius ex dictis q. 2. & 3. manifesta est. Cum enim, vt ibi monstravimus, omnis actus, prout a nobis concipiatur, sit exercitum quoddam alicuius subiecti circa aliquem terminum, proindeque suopte conceptum a subiecto, tu a termino adaequare distinetus sit. Aliudque omnis actus primus, sive potentia pro termino habeat actum secundum correspondentem sibi prout exercitum, quia ad illum prout sic potentia est. Consequitur plane omnem potentiam ex suo conceptu formaliter adaequare distinctam esse a suo actu. Prout exercito; atque adeo nullam potentiam proximan includere in suo conceptu formaliter actum suum prout exercitum. Quod confirmari potest primò; quia vel experientia ipsa videtur fatis; super que notum, potentiam proximam, & actum, vt duo quædam distinctæ adaequatæ ex parte obiecti nobis representari. Secundò; quia nulla est potentia proxima, quam non possimus affirmare aut iudicare de suo subiecto præcisè, quin tali affirmatio ne, aut iudicio affirmemus, aut iudicemus ipsius actum, vt etiam constat experientia: ergo nulla est potentia proxima, que in suo conceptu formaliter claudat suum actum.

¹¹⁹ Ceterum in propositione non solum de conceptibus formalibus, sed etiam de realibus, sive fundamentalibus potentiae, & actus sermo est. Dicimus itaque nullam potentiam proximan in illo suo conceptu, aut formaliter, aut reali, sive fundamentali includere suum actum prout existentem, seu exercitum. Quod quidem ex terminorum apprehensione videtur omnibus satis notum omnes quippe, veluti quodam naturæ instinctu, semel terminis apprehensis, sentire videtur, actum, & potentiam due, quæpiam esse ad inuicem adaequatæ distinctæ, & se excludentia in ratione obiectorum. Et sane eo ipso quod omnis potentia proxima ita sit ex suo conceptu formaliter a suo actu prout exercito adaequata distincta, vt per iudicium nostrum, per vocesque illi respondentes seorsim possit de subiecto affirmari, quin eius actus affirmetur; non possumus non quicunque potentia proxima, & eius actus, vt minimum esse duas formalites mutuo inter se distinctæ adaequata, qua ratione formalites distinguuntur inter se vt est notum. Quod satis est, vt conceptus obiectui potentia proxima, & actus non solum formales, sed etiam reales, sive fundamentales mutuo se excludant in ratione obiectorum, tame si re ipsa fint identificata; vt saepe sunt, quando actus est metaphysicus, præsertim intrinsecus. Cum enim conceptus actus, quem vocamus realem, sive fundamentalem, vt confinditum a formaliter, & pe consutat in una, vel pluribus formalitatibus realibus, prout ab aliis, cum quibus sunt idem, præcisis; quæ ratione q. 3. diuis. 1. statuimus, vt potentia a suo conceptu reali dicatur excludere actum, facit est, quod excludat illum, vt una realis formalitas se excludit aliam, nimurum per rationem nostram, sive exclusione metaphysica. Neque amplius in præsentí proposito loquendo vniuersum intendimus.

¹²⁰ Addendum tamen est, loquendo speciatim, tan-

quam prorsus indubitable, quando potentia proxima est libera, aut actus alio quoquo modo est ipsi contingens realiter, non posse non conceptum realē eius excludere actum prout exercitum reali exclusione; quandoquidem talis conceptus realiter sine actu potest existere. Quin etiam quoties actus est physicus quantumvis ille necessarius, annexūque potentiae sit, physicè etiam citra dubium existit extra conceptum reale eius; quia, quod actus metaphysicus metaphysicè, id est, per nostram rationem habet, id habet haud dubie actus physicus, quicumque ille sit, physicè, seu à parte rei; nimurum extra conceptum reale sua potentia proxima existere ut terminus, aliunde iam adaequata constitutus, per illam respectus.

Ex quibus vniuersaliter colligo omnem actum ¹²¹ metaphysicum sive primum, sive secundum extra conceptum formaliter, atque etiam reale, sive fundamentaliter esse tum subiecti, cuius est actus, tum termini, circa quem veratur: quia omnis actus metaphysicus & concipiatur ut exercitum subiecti, circa terminum distinctum ab utroque adaequata, & saltem est vna, vel plures formalitates reales à formalitate subiecti, & à formalitate termini distinctæ adaequatae, vt minimum per rationem nostram, seu metaphysicè, quod ad rē sufficit iuxta dicta. Quemadmodum omnis actus secundus physicus, & si quis est primus huius generis, extra formalem, realemque conceptum est, tum subiecti, cuius est actus, tum termini, circa quem veratur: quia & concipiatur, & est re ipsa exercitum subiecti circa terminum distinctum ab utroque adaequatae.

Obici tamen contra propositionem potest. Se- ¹²² pe tribuitur subiecto potentia proxima ad actum, ex suppositione ipsius actus: ergo non semper exsistit actus extra conceptum sua potentiae. Consequentia est bona: quia id, ex cuius suppositione datur potentia proxima, nequit non ad conceptum reale eius intrinsecè requisitum esse. Antecedens autem probatur: quia Petrus e. g. non solum est proximè potens ad existendum, ad iudicandum, ad coexistendum alteri enti ad se illi vniendum, &c. cum præcisione ab ipsis actibus, sed etiam ex eorum suppositione; Imo potentia, quam ad eiulmidem actus ex eorum suppositione habet, necessitas ad ipsos est ex suppositione cum ipsis cōnexa essentia liter, qualis non est potentia, quam ad eosdem præscindenter ab ipsis habet: Quod argumentum etiam est potentiam ad actum ex actus suppositione oriundam ipsum in suo conceptu reali includere; siquidem aliunde, quam à tali inclinazione non potest tali potentia prouenire connexio essentialis cum actu, quando cetera, ex quibus illa coacte, omnino ab ipso actu sunt absoluta, vt euenit quando actus est liber.

Respondeo potentiam, que vniuersaliter subiecto ¹²³ ex suppositione alicuius actus ad eundem actum videtur attribui, re verâ non esse ad eundem, sed ad distinctum metaphysicè. Actus enim, in cuius suppositione fundatur, & actus, ad quem terminatur potentia, quam subiecto attribuimus, semper sunt formalites distinctæ, & mutuo se excludentes ratione nostrâ; quippe qui eo, quem pro statu præsenti habemus, modo intelligendâ in præscindendis formalitatibus potentiarum, & actuum eiusdem, vel eorumdem entium in infinitum progredi possumus cum fundatione sufficiente in entibus ipsis, vt pluribus expomemus infra suo loco. Itaque actus existendi, ad quem concipiatur Petrus primo potens existere, & actus existendi, ad quem

quem ex illius suppositione rursus potens existere concepit, diligenti adæquate sunt per rationem nostram, ita tamen ut secundus ex primo necessario sequatur, ipsive annexus concipiatur cum fundamento in re. Similiter actus indicandi, ad quem primò Petrus proxime potens apprehenditur, & actus indicandi, ad quem ex illius suppositione iterum concipiatur potens, distincti adæquate sunt metaphysicæ, quasi acrecente secundo primo per nostram rationem, ut necessaria passione eius, &c. Quemadmodum dum de existentia ipsa actuali, ut de subiecto affirmamus existere; de vnione vniri, de iudicio iudicare obiectum, &c. actus talibus subiectis attributi, ab eis distincti, eisque superadditi concipiuntur, ut necessaria eorum, ac metaphysicæ passiones in ipsorum subiectorum essentiis fundantur. Cum sit necessario existere in rerum natura id, per quod aliud redditur existens in rerum natura; vniri extremo id, per quod aliud vnitur eidem extremo; iudicare obiectum id, per quod redditur aliud iudicans obiectum ipsum, &c. Ex quibus pacet nullam potentiam proximam suum proprium actum ut exercitum includere in conceptu suo, atque adeo nullum actum, ut exercitum ad suam proximam potentiam intrinsece requisitum esse. Loquutus autem semper sum de actu prout exercitio, aut existente, quia censeo actum prout possibiliter, seu potius possibiliter eius in conceptu potentiae proxime, cuius ille est actus, includi ut unum ex necessariis constitutius eius, ut probabo prop. 6. Porro plures actus ut existentes ad suas proximas potentias extrinsece requisitas esse, quatenus plures potentiae proximæ cum suis actibus prout existentibus connexæ sunt, indubitatum proflus est.

Propositio 3.

¹²⁴ Quæcumque ex parte subiecti ad exercendum actum sunt requisita, intrinsece requisita sunt, ut illud proxime potens ad actum reddatur; secus, que ex parte subiecti ad exercitum actus non requiratur.

Veraque pars propositionis est certa. Prima autem ostenditur. Quia deficiente aliquo ex parte subiecti requisiuo ad exercitum actus, nequit intelligi subiectum absolute, & simpliciter, atque adeo proxime potens ad exercendum actum; siquidem ad exercitum actus id dicitur ex parte subiecti requisiuo, quod per modum conditionis, vel compcipiij, seu confabiet, vel aliter compleat facultatem eius, aut quoquo modo expeditam reddit a tale exercitium. Et satis constat, quousque facultas subiecti ad actum completa est, & expedita, neutquam posse illud intelligi proxime potens actum ipsum. Sed id, quo præcile deficiente, subiectum non est proxime potens actum ad potentiam proximam talis subiecti, ad talem actum intrinsece requisitum est, iuxta prop. 1. Ergo.

¹²⁵ Secunda autem pars inde constat, quia semel completa, & expedita facultate subiecti per ea omnia, quæ ex parte eius ad exercitum actus sunt requisita (quæcumque demum alia defint) nihil desideratur, quoniam si subiectum proxime potens ipsum actum; siquidem esse illud proxime potens actum, & habere iam illud omnia, quæ ex parte sui requiruntur ad exercendum actum, in idem recedit, ut latet ex se est notum.

Propositio 4.

¹²⁶ Quoties plura subiecta ad eundem actum concurrent, nequit unum ad talem actum potentiam Pharus Scient. Tom. I.

proximam habere, quin reliqua simul ad eundem habeant potentiam proximam.

E.g. cum plures causæ physicae concurrunt ad eandem actionem, ut concurrit Deus, & creaturæ; habitus charitatis, & voluntas; species impressæ, & intellectus; quodlibet agens in patio, & pauplum ipsum, aliaque huiusmodi, necessariò debent omnes simul potentes proximæ, esse ad illam. Ratio est conspicua, quia nulla eiusmodi causarum potest se sola taliter actum elicere, hoc ipso, quod ille individuum est actus omnium, ut est notum: ergo quousque omnes possint proxime, nulla proxime potest. Confirmatur primò: quia nulla talium cauarum, deficitibus reliquis, est proxime potens elicere actum, ut constat. Ergo neque erit eis non habentibus pariter potentiam proximam ad ipsum: deficiente enim potentia proxima earum, perinde se habent, ac si non existerent in ordine ad exercitum actus; siquidem hoc non minus cum eorum potentia proxima, quam cum earum existentia connexa est, iuxta prop. 3. q. 4. Confirmatur secundò. Quia actus non est possibilis proxime, donec omnes causæ physicae, atque effectivæ eius proxime sint potentes illum elicere, ut patet: alias si ante potentiam proximam alienius, proxime esset actus possibilis, talis etiam esset ante potentiam proximam omnium, quod constat fallum esse: quia non est maior ratio viñus, quam aliarum, cum æquè depédeat ab omnibus. Ergo neq; aliqua talium cauarum est proximè potens ad talerū actum, donec sint reliqua. Potentia enim proxima causæ, & possibilis proxima actus vicissim referuntur. Confirmatur tertio: quia omnes praedictæ causæ cum suis requisitis componunt adæquatam virtutem, à qua immediate procedit actus. Ergo potentia proxima cuiuslibet adeo ad potentiam proximam reliquarum requiritur, ut omnes vicissim se includat in conceptu reali viñus potentia proxima totalis, à qua singulae denominantur potentes proximè talem actum. Confirmatur quartò: quia approximatio agentis ad pauplum intrinsece est requisita ad potentiam proximam agentis, ut iure apud omnes est in confessio; siquidè, deficiente approximatione, agentis absolute, & simpliciter non est potens agere in patio; ergo multò magis erit ad illam intrinsece requisitus pauplum ipsum, propter quod agens approximationem expoicit. Sed non patrum nudum, qua ratione nequit iuare agens: ergo vestitum omnibus requisitis, ut proxime dicatur potens ad illud iuuandum. Et quidem, si quevis conditio ex parte causæ requisita ad cauandum ad potentiam proximam causæ spectat intrinsece, ut apud omnes est certum, & ex doctrina generali prop. 3. constat, quanto magis concausa physica ad eandem potentiam proximam spectabit intrinsece, cuius iuuamine non minus, imo magis indiger causæ, quam iuuamine conditionis; siquidem hoc à Deo sæpe potest miraculose suppleri, illud verò non item?

Porrò, que de pluribus causis physicis, e.g. dicta sunt, pariter de pluribus quibusque aliis subiectis ad eundem actum concurrentibus venit intelligendum. Ex quibus liquet, quoties plura subiecta ad eundem actum concurrent in conceptu reali potentia proxima cuiuslibet reliqua omnia cum suis potentias proximis claudi.

Propositio 5.

Vnum ex requisitis intrinsece ad conceptum realē cuiuslibet potentia proxima actus, ipsius actus possibilis est; siue sit, siue non sit subiectum actus cum tali possibilitate connexum.

Q. 2

E.g.

E. g. Potentia proxima causæ ad producendum effectum, possibilitatem talis productionis includit in suo conceptu reali, sive cum tali possibilitate sit essentialiter connecta entitas causæ, sive secus. Et quidem casu quod talis connectio deficit, ut iuxta plures etiam in secunda, in alijsque huiusmodi subiectis actum deest, proposito mihi certa est, quidquid in oppositum sentiat Oued. *controverf. 7. Physic. punc. 2.* Nam sublata possibilitate sola causationis effectus, nullatenus potest causa intelligi proxime potens causare illum absolute, & simpliciter, ut est notissimum: quia ad impossibile non datur potentia absolute, & proxima, ut constat. Sed id, quo solo sublato, subiectum non est proxime potens actum, ad potentiam proximam talis subiecti ad talem actum intrinsecè requisitum est, iuxta *proposit. 1.* Ergo possibilitas causationis effectus intrinsecè requirita est ad potentiam proximam causæ. Vel aliter. Ut causa euadat abolute, & proxime potens causare effectum citra controversiam indiget aliquo modo possibilitate talis causationis; sed non indiget illa tanquam termino extrinseco connexionis, ut ponimus. Ergo indiget illa tanquam constitutio intrinseco. Quia quoties quævis essentia indiget aliquo ad existendum; & non ut termino extrinseco alicuius connexionis, quam cum eo habeat, non potest indigere illo ut constitutio intrinseco sui, ut vniuersi demonstratur *infra disput. 9. quæst. 5. propos. 3.*

¹²⁹ Confirmatur primò. Quia si deficeret possibilis alicuius creature, Deus non esset proxime potens illam causare; sicut modo non est proxime potens causare chymaram; & tamen nihil in tali casu de intrinseca virtute diuinæ omnipotentia deficeret, iuxta sententiam, in qua procedimus. Similiter, si chymara aliqua redderetur possibilis, confessim, absque accremento virtutis intrinsecae, esset Deus iuxta eandem sententiam aque potens illam causare, ac potens est causare modo quamvis creaturam. Ergo præcisus defectus possibilis creaturæ facit ut in Deo non sit potentia proxima ad eam causandam, præcisique talis possibilis positio facit ut sit. Quod est eiusmodi possibilitem ad talem proximam potentiam intrinsecè requisitum esse, iuxta doctrinam suprà statutam *proposit. 1. citata.* Iam, quod Deus modo neutiquam habeat potentiam proximam simpliciter & absolute talem, de qua tractamus, ad causandam chymaram (quidquid sit de potentia, quæs conditionata, quam ab aliquibus habere dicitur ad eam causandam casu, quod possibilis esset) subindeque neque eam haberet ad causandam creaturam redditam impossibilem, indubitate proorsus est; alioquin plenam libertatem haberet Deus modo ad discernendam absolute, & efficaciter existentiam chymaræ, ipsique esset imputabile, quod non decerneret de facto. Quod est ridiculum.

¹³⁰ Confirmatur secundò: quia communi existimatione sicut denominatio visi includit visionem actualem, ita denominatio visibilis includit visionem possibilis; eo videlicet, quod obiectum visum neque connectitur per suam essentiam cum possibilitate visionis; nec sine possibilitate visionis potest visibile esse, seu potens videtur absolute. Ergo casu, quod causa, aut quodvis omnino subiectum cum possibilitate sui actus connexum non sit, non potest non in eius potentia ad talem actum talis possibilis claudi.

¹³¹ Hinc pergo ad probandam positionem, etiam pro-

casu, quod entitas causæ, alteriusve cuiusvis subiecti cum possibilitate sui actus connecta sit contra eundem Oued. *suprà, necnon Pet. Hurt. & Arriaga sententes pro tali casu oportunitum. Illum diff. 8. physic. sect. 2. subsect. 2. hunc. disp. 7. Phys. sect. 2. subsect. 2.* Probo autem primò: quia licet entitas causæ connecta sit cum possibilitate effectus, semper manet per locum intrinsecum verum, deficiēt sola possibilitas effectus, & persistente nihilominus per impossibile entitate causæ, non fore illam potentem proxime illum causare. Quod sufficit, ut possibilitas effectus, seu causationis eius ad potentiam proximam causæ intrinsecè, & necessario pertinere dicatur, iuxta doctrinam eandem *prop. 1.* Quomodo autem ex hypothesi impossibili non sequatur per locum intrinsecum utrumque cuiusvis contradictionis extremum, vñliterq; subinde ex illa fæce arguatur, (vitios in presenti) ad rerum essentias perscrutandas, ex dicendis *disp. 11. competitum fiet.* Secundò probo: quia quoties aliqua denominatio ex genere suo est semiextrinseca includens scilicet in suo conceptu reali aliquid subiecto denominato extrinsecum, non definit talis esse, neque illud includere tamet in aliquo casu subiectum cum tali extrinseco connexum sit, ut patet in denominatione dissimilis, qua denominatur creatura dissimilis Deo, ne minus in suo conceptu reali includit ipsum Deum, quam si creatura cum illo connecta non esset. Sed denominatio potentis proxime actum semiextrinseca subiecto est, actusque possibilitem includit in suo conceptu reali, quando cum tali possibilite subiectum connexum non est, ut paulo antea probauimus. Ergo tantudem est dicendum, etiam si ponatur connexum, ut modo contendimas.

Deniq; probari potest propositio vniuersi: quia ¹³² quoties duo subiecta per eundem actum exercentur, potentia proxima vnius subiecti ad talem actum nequit constare sine potentia proxima alterius, immo illam ambigit in se, ut *proposit. 4.* probatum est. Sed causa, & effectus exercentur per eundem actum, quo causa causat, & effectus causatur: ergo causa nequit esse proxime potens causare effectum, quin effectus proxime possit causari à causatum potentia proxima: causa claudit potentiam proximam effectus, & vice versa. At possibilis effectus ad potentiam proximam eius intrinseco pertinet: quia posse causari claudit supra possibile. Ergo possibilis effectus intrinseco etiam pertinet ad potentiam proximam causæ. Idemq; argumentum effici potest circa possibilitem ipsius causationis, quia causa ob eandem rationem nequit exercere causationem effectus; donec causatio à causa exerceri possit; causatio autem exerceri nequit à causa, donec possibilis sit, ut constat. Quod autem de potentia causæ ad causationem dictum est, pariter habet locum in reliquis omnibus potentis respectu fuerunt actuum.

Dices. Causatio effectus actualis absque potentia ¹³³ proxima cause aequaliter existente cōsistere nequit. Ergo potentia proxima causæ per possibiliter causationis, quæ non est quid actu existens, nequit constitui: repugnat enim actu existere aliquod totum, cuius omnia constitutiva non sunt actu existentia. Respondeo, ut potentia proxima causa, quæ denominatio quedam est semiextrinseca, dicatur actu existere, sat esse, quod existat actu id, quod conceptus eius realis dicit in recto, quin opus sit, quod existant omnia, quæ dicit in obliquo, è quorum numero est possibilis causationis. Quod aliis huiusmodi denominationibus communis est, ut *infra suo loco videbimus.* Neque est necesse

necessè, vt omnia, quæ quoquo modo iuant causam physicam ad exercitium caulationis, aut quodvis aliud libicetum ad exercitium actus, intrinsecè que subinde pertinent ad potentiam proximam eius, actu existentia sunt absolute, dum actus abolutè existit. Sunt enim aliqua, quæ citra abolutam existentiam e suo itau iuare possunt, aut per modum causæ intentionalis; quo pacto iuant finis, & alia obiecta; aut per modum conditionis; quo pacto iuant possibilis actus, negatio impedimentis ad ipsum, quæ nihil est existens; & alia huiusmodi. De quo plura *suo loco*.

¹³⁴ Ex dictis infero primò, omnipotentiam diuinam prout existentiam intrinsecè requisitum est ad potentiam proximam cuiusvis actus; tum quia nequit non esse ea unum ex subiectis ad eum concurrentibus; tum quia in possibilis proxima eius intrinsecè clauditur, *vt suo loco* exponemus. Secundò infero non solam possibilis actus remotam, sed etiam proximam, quæ prater omnipotentiam includit in suo conceptu decretum Dei de existentia actus, in huius potentia proxima intrinsecè claudi: quia subiectum nequit esse potens proxime actum, donec actus proxime possibilis sit. Tertiò infero ad potentiam proximam actus prout exercendi in aliquo temporis instanti determinato, insuper requiri possibilitatem proximam durationis actus pro tali instanti; quæ mea quidem sententia, donec ipsum instans accedit, non adest: quia consistit in existentia sine contradictione conditionata talis durationis, quæ sicut & existentia ipsius durationis absolute tali instanti per essentiam affixa est, *vt vberius est explicandum, ac probandum suo loco.*

Propositio 6.

¹³⁵ Ex eo quod aliquid sit requisitum ex parte actus, *vt terminus conuexionis eius*, non fit esse illud requisitum intrinsecè ad potentiam proximam actus. Vnde hec plenè constituta, & existens potest intelligi independenter ab existentia eiusmodi termini.

Hac propositio potissimum fundamentum est totius doctrine de libertate à nobis exhibendae *infra suo loco*. Quocirca veritas eius sedulo est animaduertenda, & diligenter obseruanda. Probatur autem primò. Quia effectus per actionem productus essentiale est requisitum ex parte actionis *vt terminus conuexionis eius*, siquidem actio sine effectu per eam producere nullatenus potest existere, *vt apud omnes in confessio*, & satis ex evidens est; & tamen certissimum etiam est apud omnes, effectus per actionem productum ad potentiam proximam, quæ causa talem actionem potest elicere, intrinsecè non pertinet. Alioquin nullus effectus esset ab aliqua causa libere producibilis: quia in nulla causa potentia proxima ad producendum effectum esset compatibilis cum carentia effectus, prout ad eius libertatem requiriatur. Tum effectus simul esset prior, & posterior natura sua productione, & se ipso secundum idem esse physicum, & in eadem serie originis. Quæ sunt absurdia. Igitur terminus conuexionis actus requisitus ad existentiam eius, non eo ipso est requisitus intrinsecè ad potentiam proximam actus.

¹³⁶ Secundò nihil magis est requisitum ad existentiam cuiusvis actus, quam ipsemet: cum prorsus repugnet actum existere sine se ipso. Et tamen *Pharus Scient. Tom. I.*

nullus actus ad suam potentiam proximam intrinsecè spectat; aetumque liberum speciatum extra conceptum eius esse, certò certius est, *vt statuimus propof. 2.* Ergo titulo requisiti ad existentiam actus præcise nihil est, quod ad potentiam proximam eius intrinsecè pertinet.

Tertiò. Ponamus causam proxime liberam ad ¹³⁷ duos actus vicissim inter se connexos. Quod circa dubium est possibile. Comperimus est alterum eorum actum ad potentiam proximam alterius intrinsecè non pertinere. Alioquin causa ad neutrum maneret libera contra suppositionem: quia potentia proxima ad alterutrum connexa esset cum illo essentiale ratione alterius, quo constitueretur intrinsecè. Tum si alteruter eorum actum includeretur in potentia proxima alterius, sequeretur primo eos mutuo le ipsos causare secundum existentiam physicam in eodem genere causæ. Quod constar impossibile est. Secundo sequeretur potentiam proximam ad coniunctum utriusque actus ipsum coniunctum claudere in suo conceptu, quod etiam repugnat: quia omnis potentia praesertim libera adequate debet esse distincta ab actu, cuius est potentia, *vt dicebamus nuper.* Tertiò sequeretur coniunctum utriusque actus non fore possibile proxime donec existaret: quia neuter eorum ante existentiam alterius proxime possibilis esset. Quod etiam est absurdum. Simile argumentum conficies, si ponas actum liberum unius causæ cum actu libero alterius connecti mutuo, aut saltu non mutuo, prout sèpè euenit de facto, *vt cernere est in prædefinitione Dei libera de actu humano, in actu fidei libero de eodem, in alijsque huiusmodi.*

Quartò. Si requisitum ad existentiam actus eo ¹³⁸ ipso pertineret intrinsecè ad potentiam proximam eius; contradictorium actus oppositi pariter pertineret: quia ad existentiam actus non minus est requisitum contradictorium actus oppositi, quam est quilibet alias terminus conuexionis eius, *vt constat (quidquid sit contradictorium actus oppositi, iuxta diuersas sententias de negationibus disp. 9. q. 3. exhibendas.)* Hinc autem plane fieret, *vt tolleretur* è medio omnis libertas contrarietas tam à diuina, quam à creata voluntate: quia nulla voluntas posset esse proxime libera ad eliciendam volitionem, vel nolitionem oppositam pro arbitrio suo. Quod est absurdum. Probo conspicue: quia potentia proxima ad volitionem, & potentia proxima ad nolitionem, in quibus consistit ea libertas, absque negatione nolitionis, quæ constitueretur prima, & absque negatione volitionis, quæ constitueretur secunda, consistere non posset, *vt constat.* Quo fieret, *vt dum voluntas eliceret volitionem, non posset non defectu negationis huius carere potentia proxima ad nolitionem;* & vice versa, *dum eliceret nolitionem, non posset non carere pariter potentia proxima ad volitionem.* Nunquamque subinde eliceret volitionem potens eliceret nolitionem, *vel è conuerso.* Quod est in nullo euentu fore illam proxime libram ad eligendam pro arbitratu volitionem, *vel nolitionem.* Clarius. Potestas, *sive libertas proxima ad eligendum inter volitionem, & nolitionem absque omissione, seu negatione amborum actuum simul in voluntate existente constare non posset,* iuxta dicta ergo casu, *quod voluntas alterutrum eorum eliceret, tali libertate careret;* & consequenter etiam casu, *quod omitteret ambos:* quia eo etiam causa non haberet potentiam proximam ad utrumque compatibilem cum utrouri, qualis debet esse libertas ad eligendum inter illos, *vt est notissimum.*

139 Utterius. Si ad potentiam proximam actus intrinsecè esset requisita negatio actus oppositi, alia insuper non minora sequerentur absurdia. Primum. Dum Deus elicit volitionem, nullatenus esse ipsi liberam negationē nolitionis oppositā, nequit enim esse ipsi libera libertate mediata, scilicet media volitione, quam elicit; siquidem hanc natura prioritate praececidit, utpote pertineat intrinsecè ad potentiam proximam eius. Sed neque libertate immediata, siquidem ad nolitionem, cuius ea est negatio, Deus in eo casu potentiam proximam non habet defectū negationis volitionis intrinsecè requisitā ad talem potentiam; subinde quē ad impediendam illam per ipsam nolitionem impotens est. Si dicatur posse Deum liberè omittere volitionem, quam elicit, sicut per eius omissionem constitutere potentiam proximam ad nolitionem, quæ sibi debeat; alia inde absurdā proueniunt. Vel enim omittit purè volitionem, non elicit nolitione contraria, vel, hac elicta, non purè. Si hoc secundum: ergo omittit liberè volitionem sine libertate ad eam omnitudinem, qua nequit non in tali casu carere defectū negationis nolitionis ad illam intrinsecè requisitā. Si autem dicatur primum. Ergo Deus liberè simul, & non liberè omittit, purè utrumque actum. Liberè: quia ponitur, omissionem volitionis liberam esse, per eamque reddi etiam liberam omissionem nolitionis oppositā. Non liberè verò, quia repugnat liberè nasci à voluntate omissionem ratione libertatis ab omissione ipsa oriundā, post ipsamque exercitam aduenientis: casu autem, quod Deus omitteret utrumque actum liberè, omissione volitionis constitueret voluntatem diuinam proxime liberam ad omissionem nolitionis; & vice versa, omissione nolitionis ad omissionem volitionis. Quæuisque talium omissionum subinde prius natura esset, quam esset in voluntate sua libertas constituta per alteram, atque ita vtrauius ratione libertatis à se oriundā, & post se exercitam aduenientis libera esset. Tum mutuo se viceissim causarent; liberè quidem, quia libertas constituta per unam praecederet alteram, & simul non liberè: quia alterutram antecedenter exercitam sequeretur eius libertas. Quæ omnia contradictionē sunt plena. Eademque pariter absurdā in voluntate creata possunt inferri, dum ea sufficiētē cognitionē non caret ad elicendō actus oppositos, ut nunquam caret diuina.

140 Quintō dñi; probatur propositio à priori. Quia quod ex parte actus ad eius existentiam est requisitum, non eo ipso est requisitum ex parte subiecti ad ipsum actum exercendum: fieri enim potest, ut aliquid ex parte actus requiratur ad existentiam, quin requiratur ex parte subiecti ad actum exercitum; id autem quod ex parte subiecti ad exercitum actus requisitum non est, neque ut subiectum euadat proxime potens actum est intrinsecè requisitum, ut statuimus prop. 3. sine illo exstante proinde potentiam proximam ad actum adæquatē constitutam, & existentem potest subiectum ipsum habere. Tunc autem aliiquid ex parte solius actus præcise, non item ex parte subiecti ad exercitum actus est requisitum, quando illud eiusmodi est, ut verum sit per locum intrinsecum, fore ut subiectum nihilominus ad actum sine illo exercendum proxime potens esset casu quod actus sine illo posset existere. Sicut ē contrā: tunc aliiquid ex parte subiecti, non verò ex parte actus requiritur ad ipsius actus exercitum, quando verum est per locum intrinsecum, fore ut eo deficiente nullatenus maneret subiectum proxime

potens actum, quantumvis actus sine illo existere posset. Ex parte autem utriusque, tunc aliiquid requisitum erit, quando, eo deficiente, neque subiectum exercere actum, neq; actus existeret poterit in quibus hypothēsi impossibili. Nos quippe discriminā huiusmodi requisitorum, aliter quām per huiusmodi veritates conditionatas de conditione impossibili, neque deprehendere possumus, neque explicare, cum tamen videntes intuitu in ipsis rerum naturis inspiciant illa, atque discernant.

Stat itaque terminum connexionis actus requisitum ad existentiam eius bene posse ad potentiam proximam actus intrinsecè requisitum non esse, ita ut potentia non minus possit intelligi constituta, & existens ante existentiam talis termini, quam antea existentiam ipsius actus cum ipso termino connexioni. Sed dubitari tamen potest an ut causa actus (subiecto) sit proxime potens respectu actus, necesse sit, quod causa etiam termini sit proxime potens respectu termini? Respondeo id non esse necessarium, sed sufficere quod sit possibilis potentia proxima, sine qua terminus esse nequit. Nam causa actus, ut sit ad illum proxime potens, non magis eget potentia proxima ad terminum, cum quo actus connectitur, quam termino ipso, cum propter terminū dumtaxat poscat potentiam proximam eius, sed non eger termino ut existente, sed tantum ut possibilis, prout opus est, ut actus cum eo cōnexus sit possibilis, ut ex dictis liquidum est. Ergo neque eger potentia proxima ad terminum ut existente, sed tantum ut possibili. Patet id in actu imperante conexo cum actu imperato, tanquam cum quodam termino. Nam causa imperans proxime impotens est respectu actus imperantis antequam causa, cui imperatur, sit proximē potens respectu actus imperati: siquidem potentia proxima ad actum imperatum per ipsum imperantem completur. Et vniuersim, quoties potentia proxima termini dependet in sua existentia ab actu conexo cum termino, potentia proxima ad actum bene constare potest independenter ab existentia potentia proxima ad terminum. Ponamus enim causam actus illum libere omittere, tunc certè non existet potentia proxima ad terminum constituenta per existentiam actus, & tamen existet potentia proxima ad actum constituens libertatem proximam ad actum ipsum. Quod si potentia proxima ad actum sine potentia proxima ad terminū constare potest, quando haec per actum ipsum completur, ab eoque subinde dependet, etiam quando dependet constare poterit: quia potentia ad actum non magis requirit potentiam proximam ad terminū pro uno casu, quam pro aliis; sicuti non magis requirit terminū ipsum; utpote cum quo æquè pro omnibus casibus connectitur actus, ut supponimus. Igitur quia terminus, de quo loquimur, tantum requiritur propter actum, & potentia proxima ad terminum propter ipsum terminum; sicut ad potentiam proximam actus non existentia, sed tantum possibilis actus requiritur: ita ad eandem potentiam non existentia, sed tantum possibilis requiritur cum termini, cum potentia eius. Hoc tamen discrimine, quod possibilis actus intrinsecè pertinet ad potentiam proximam eius, ut propos. 5. statuimus; possibilis verò termini, & potentia eius tantum requiritur ad illam extrinsecè, quatenus pariter requiritur ad possibilitem actus, ut terminus connexionis eius. Sed notare tamen oportet obiter actum posse connecti cum termino, vel prout existente in eadem mensura temporis, in qua existit ipse actus, vel

Disp. VIII. De actu object. Quæst. V. 187

vel prout existente in diuersa sive præterita, sive futura. Tum vel prout existente in eodem signo naturæ secundum ordinem originis, sive causalitatis, in quo actus existit, vel prout existente in diuerso sive priori, sive posteriori. Tum denique vel prout existente in eodem statu cum actu, vel prout in diuerso iuxta varietatem statuum entium *infra disp.* 10. exhibendam. De quibus omnibus speciatim plura suis locis dicenda venient.

¹⁴³ Opponet tamen aliquis contra dictavit causa sit proximè potens respectu actus, necesse est, quod omnes causa physicae ad eundem actum concurrentes sint quoque proximè potentes ad illum, iuxta doctrinam stabilitatem *proposit.* 4. Ergo ut causa actus sit proximè potens ad actum, necesse etiam erit, quod causa termini, cum quo actus connectitur, sit proximè potens ad terminum. Nego consequentiam: quia potentia proxima comprincipij ad eundem actum concurrentis requirit ex parte causa ad exercitium talis actus: potentia vero proxima termini, cum quo actus connectitur, non requiritur ex parte causa, sed ex parte ipsis actus, sicut requiritur ipse terminus. Vnde sicut potentia proxima ad actum non claudit in se terminum; ita nec claudit potentiam proximam ad terminum. Deinde quando plures cause influunt in eundem actum, omnes se vicissim adiuuant ad illum eliciendum: causa vero termini, cum quo actus connectitur, non magis influit in actum, quam ipse terminus; atque adeo causam actus ad actum eliciendum propriè non iuuat. Equis enim dicat, Antchristum prout peccatum in tua differentia temporis, proprie adiuuare modo meum intellectum ad eliciendum actum fidei connexionum cum suo peccato? Ex quibus omnibus appetet de potentia proxima ad terminum, cum quo actus connectitur, de reliquo que ab ipso termino requisitus eodem modo philosophandum esse in ordine ad potentiam proximam actus: omnia enim haec cum ipso termino extra conceptum realem talis potentia sunt, ut vidimus, sicut & actus ipse.

Propositio 7.

¹⁴⁴ Ad potentiam proximam actus omnimodis adæquata & plenam intrinsecè requisita est, quod sit verum conditionate extitutum sine contradictione terminum connexionis actus, si existat actus ipse.

Hec etiam propositio eximijs est momenti ad materiam de libertate: Itaque licet existentia absoluta termini connexionis actus ad potentiam proximam actus requisita non sit, prout euicimus, *proposit.* 6. attamen ut talis potentia sit omnino adæquata & plena, intrinsecè requisita est ad illam conditionata veritas de existentiâ sine contradictione talis termini sub conditione existentiâ actus. Nam hoc ipso quod actus nequit existere sine termino, potentia proxima actus nequit esse omnino adæquata, tali veritate seclusa; sed inadæquata est quodammodo, quatenus scilicet potentia proxima actus, & potentia proxima termini simul accepta proxime, & absolute possunt exequi actum & terminum. Potentia vero proxima actus sumpta seorsim, dumtaxat potest exequi actum veluti sub conditione, quod potentia proxima termini exequatur terminum: quod ipsum est esse eam veluti inadæquata, donec sit verum extitutum sive contradictione terminum, si existat actus.

¹⁴⁵ Probemus id, exempli, & claritatis gratia, in causa liberis actus, & termini: primò quia eo ipso

quod nequit actus sine termino existere independenter à nutu cause libera termini actus à sua causa ponit non potest, atque adeo hæc plenum, & adæquatum dominum actus non habet; quoniamque in sua manu habet nutum cause termini, qualiter habere censemur, cum primum sit verum ponendum a sua causa sine contradictione terminum, si ponatur actus à sua.

Secundò: quia si causa termini libera omittat illum ¹⁴⁶, ponere, quo causa actus erat positura actum, si ponere terminus, causa actus nullomodo est imputabilis omissionis actus: quia in tali casu non stat per ipsam, quod actus non ponatur: ergo in tali casu causa actus non habet adæquatum dominum, atque adeo neque adæquatum potentiam proximam actus, alioquin ei imputaretur actus omissionis. Si vero è contra verum sit ponendum sine contradictione à sua causa terminum, si ponatur actus à sua, & hac nihilominus actum omittatur; tunc actus omissionis sibi imputabitur causa actus: quia in tali casu per ipsam solum stat quod actus non ponatur. Igitur per veritatem conditionatam de existentiâ sine contradictione termini sub conditione existentiâ actus completur in causâ actus adæquatum dominum, & consequenter adæquata potentia proxima eius.

Tertio: Tunc censemur quis habere in sua plena ¹⁴⁷ & adæquata potestate consequitionem finis, cum verum est, praefata cum effectu ab aliis certa ad illam necessaria, casu quod ille præstet omnia, quæ dependent ab ipso. Tunc vero secus, quando id non est verum, vt constat. Ergo tunc causa libera actus in sua plena potestate habet eius executionem, cum verum est ponendum sine contradictione ab aliâ terminum necessarium ad actum casu quod actus ipse ponatur à sua.

Quarto: Cum terminus connexionis actus à sola causa actus dependet (vti dependet effectus à sola causa actionis, media qua sit) idcirco talis causa plena, & adæquate est potens ponere actum, quantumvis hic sine termino ponit non posse, quia positio actus infallibiliter fert secum positionem termini; alioquin certè non futura adæquata potens, si positio actus infallibiliter secum non ferret positionem termini, sed hoc ipso, quod est verum, ponendum sine contradictione terminum, si ponatur actus, positio actus infallibiliter fert secum positionem termini, à quacunque ille causa ponendum sit; secus si id verum non est. Ergo veritas conditionata de existentiâ sine contradictione termini sub conditione existentiâ actus, plena & adæquata potenter constituit causam actus ad ipsum ponendum. Imo vero causa etiam se sola ponens actum, & medio ipso terminum; ideo antequam actum ponat, est potens adæquate illum ponere, quia licet actus nequeat sine termino existere, talis tamen ille est ex suo conceptu, vt si ponatur, necessariò feret secum terminum ipsum. Quod ipsum est, talem etiam causam plenâ & adæquata constitui potenter ponere talem actum per veritatem conditionatam de existentiâ sine contradictione termini sub conditione eius.

Quintò: sublatâ dictâ veritate sola, & ceteris ¹⁴⁸ omnibus permanentibus causa actus sumpta seorsim simpliciter, & absolute est impotens ponere actum: ergo potentia reddens causam simpliciter, & absolute potenter ponere actum, qualis est plena, & adæquata, intrinsecè ad suam constitutionem requirit talem veritatem. Consequentia est evidens ex doctrina *proposit.* 1. Antecedens probatur

Q. 4 tur

tur planè; quia causa simpliciter & absolute est impotens ad ponendam chymeram, sed positio actus, dicta veritate sublatâ, est chymera: quia si eâ veritate sublatâ existeret actus, actu existente, aut non existeret terminus connexionis eius, aut non existeret sine contradictione, quorum utrumque est chymera, ut constat. Ergo.

¹⁵⁰ Hinc sextò à priori. Quia sicut possibilas actus ita est conditio ex parte cause requisita ad actum ponendum, vt potentiam proximam eius constitutat intrinsecè, vt proposit. 5, probatum est; sic veritas conditionata de existentiâ sine contradictione termini connexionis actus sub conditione existentiae actus ita est conditio ex parte cause requisita ad actum ponendum, vt proximâ quoque, & adæquatanam potentiam eius constitutat intrinsecè. Quandoquidem tali veritate sublatâ non minus redditus actus respectu cause sumpta lectorum impossibilis, quam sublatâ possibilitate ipsius actus redderetur. Iam vero, quod potentia proxima, & adæquata causa per predictam veritatem conditionatam, etiâ hæc nihil absolute ponat in esse, constitui possit, maiorem difficultatem non habet, quâm quod per possibiliter actus in quadam etiam veritate conditionatâ consistentem possit constitui. De quo iam actum est proposit. 5. citata.

¹⁵¹ Stet ergo firmum potentiam proximam plenam omnino, & adæquatâ actus connexi cum alio quopiam termino per veritatem conditionatam compleri constitutive intrinsecè de existentiâ sine contradictione termini sub conditione existentiae actus. Dico sine contradictione: quia ex hypothesi, quod existat actus connexus cum termino, semper, & necessario sequitur, atque adeo semper, & necessario est verum existere terminum. Quod tamen sub tali hypothesi sit verum exilere terminum sine contradictione, aut cum illi, id pendet ex nutu, & determinatione causa, à qua est oriunda libertate positio termini; quando ea ab aliquâ libertate est oriunda distincta à libertate actus. Supposito enim, quod per positionem actus non sit tollenda libertas ad terminum, quando causa termini alias pro suo arbitrio est positura terminum, verum est sine contradictione termini ex hypothesi, quod existat actus, fecus quando alias causa termini liberè, se ad non ponendum illum est determinatura e. g. casu quod Petrus alias est liberè peccaturus in instanti A. verum est. Si exiretur revelatio diuina de peccato Petri pro instanti A, exiret peccatum ipsum sine contradictione. Cau vero quod Petrus alias non est peccaturus liberè pro instanti A, sub hypothesi revelationis diuina de peccato Petri pro instanti A, duo contradictionia erunt vera, nempe & peccaturum Petrum pro instanti A, quia id inferit essentialiter reuelatio, & non peccaturum, quia Petrus pro tali instanti nutu suo non est peccaturus. Nec mirum, cum in tali casu hypothesi sit impossibilis consequenter. Verum de hoc puncto vberior sermo habendus suo loco est. Hic solùm restat aduentendum. Quod diximus e. g. de actu causa libera relata ad terminum connexionis, etiam à causâ libera oriundum, pariter in omnibus actibus quorumvis subjectorum respectu ad quosvis terminos habere locum.

⁵² Itaque ex dictis in hac, & precedente propositione concludetur, veritatem conditionatam de existentiâ sine contradictione termini connexionis actus sub conditione ipsius non solum requisitam esse, sed etiam esse sufficientem, si cetera adint ad constituendam potentiam adæquatam proximam

actus. Quod insuper confirmari potest: quia nequit non esse sufficienter constituta potentia plena, & adæquata proxima actus, quando ipsi est proximâ possibilis actus adæquate, & plenâ: nequit autem non esse talis quando verum est ipsum absque illa contradictione extitum, si hic, & nunc existat. Quod nequit verum non esse, quando, stantibus ceteris requisitis, verum est extitum sine contradictione terminum, si existat actus ipse.

Propositio 8.

Ad potentiam proximam actus bene potest esse ¹⁵³ aliiquid requisitum extrinsecè, vt terminus connexionis eius, quin ad eamdem vt constitutum eius extrinsecè requisitum sit.

Est certum: quia sicut cetera ceterislibet generis entia cum alio quopiam ad suam essentiam intrinsecè non pertinente possunt esse connexa: ita potentia proxima ad actum cum alio quopiam potest connexa esse, quod in suo conceptu essentiali intrinsecè non includatur. Tum sicut aliiquid requisitum ad existentiam actus potest nullomodo proximè in actum influere, atque ita extra potentiam proximam actus esse, vt proposit. 6. statutum est, ita aliiquid requisitum ad existentiam potentiae proximæ actus potest nullomodo proximè in actum influere; sieque ad ipsam potentiam proximam actus extrinsecè non pertinere. Id quod veluti à posteriori constat etiam aperte: quia quando potentia proxima ad actum, cum actu ipso connexa est, actus ad existentiam eius est requisitus; & tamen actus nec clauditur intrinsecè in conceptu reali talis potentiae, iuxta doctrinam statutam proposit. 2. nec villomodo in leipsius influit, vt est notissimum.

Ex hâc certissimâ veritate manifestè refutandi ¹⁵⁴ veniunt quidam Recentiores dicentes principia conseruatua causa ad actum primum proximum eius intrinsecè spectare vt conditions requisitae ad causandum: quia, inquit, non minus est necessarium, vt causa producat effectum, quod causa conseruerit à suis principiis, quam quod sit approximata ad passum, instructaque ceteris conditionibus, sine quibus causare nequit. Etenim hoc contra communem Philosophorum conseruatuum, siue existimationem est. Quis enim haec tenet putavit causas remotas quantumvis ad existentiam proximæ requisitae cum hac immediate concurrere ad eius effectum causandum, adhuc vt conditions? Quam autem id sit falsum constat ex dictis: quia quod requiritur praesce vt exigit causa, qualiter solum requiruntur principia conseruatua eius, non eo ipso simul cum causa influit immediate in effectu, ipsamne aliquo modo iuuat ad influendum. Alias Deus per decretu quo conseruat voluntate creatam, influeret cum illa ad peccatum ad illudque eam iuaret, quod est absurdum. Tum simul cum actu fidei deo vt infinitè sapiente omne ens existens, possibile, & impossibile concurreret immediate ad actum charitatis oriundum à tali actu fidei. Quod est ridiculum. Quandoquidem titulo connexionis essentialis, quam talis actus fidei habet cum sapientia diuinâ, & media illa cum omni ente cognito à Deo, non minus est omne ens requisitum ad existentiam ipsius actus, quam quavis causa conseruatua eius. Porro principia conseruatua causa solum requiri, vt ipsa existat, & ab Adulerariis supponitur, & ex se satis notum est. Si enim causa à se ipsa posset exire, ad nihil vtiique indigeret principiis conseruatuis sui, quâ talibus; si que subinde deficientibus, æque illa per

Disp. VIII. De actu obiect. Quæst. V. 189

per locum intrinsecum proximè potens ad operandum existere posset, ac modo. Quod argumento est, talia principia ad potentiam proximè operatiuum eius intrinsecè non pertinere, ut dicebamus in simili *proposit.* 6. Et confirmari potest ex dictis: quia si essentia causa, & quelibet alia essentia creatà à suo conceptu reali excludit, nec potest non excludere omnia principia conferuativa sui quantumvis illis indigat ad existendum, cur essentia potentiae proximæ ad operandum, quam causa habet, non excluder pariter à suo conceptu reali omnia principia conferuativa sui (è quorum numero sunt conferuativa causa) quantumvis illis indigat ad existendum?

Quod si principia remota actus titulo talium ad potentiam proximam eius intrinsecè non pertinent, merèque remote subinde manent, etiamsi ad existentiā talis potentiae, aliquantum in illa inclusi sint requisita, multo minus pertinebant, quando requisita non sunt, ut lèpe contingit. De quo, supposita doctrinā traditā, nullum, est dubium. Alioquin nullum principium remotum actus esset possibile, quod simul proximum non esset. Quod quam si absurdum, & ex ipsis terminis, & ex superius dictis satis est notum.

Proposito 9.

¹⁵⁵ Potentia proxima actus ad actum ipsum prout existentem intrinsecè requisita non est. Extrinsecè verò aut requisita, aut non requisita esse potest.

Prior propositionis pars inde constat: quia potentia proxima, & actus in quantum existente conceptus sunt inuicem se excludentes, prout *suprà proposit.* 2. statutum est. Posterior autem inde, qui actus aut connexus, aut non connexus cum potentia proximā, à qua procedit, potest existere. Ceterum, omisssā priori parte, quia ex doctrinā propositionis citata satis est nota. Prò maiori posterioris intelligentiā notandum est, eti possit evenire, lèpeque eveniat, ut actus cum eā numero potentia proximā, à qua procedit, seu cuius est actus connexus sit, vt cernere est in actibus existendi, subsistendi, durandi, alioquin huiusmodi, quì suopte conceptu cum his individuis subiectis, sub individuisque conditionibus, ac circumstantiis connexi sunt, attamen etiam evenire potest, lèpeque evenit, ut actus non cum eadem numero potentia proximā, à qua est, bene tamen cum aliquā talis speciei connexus suā naturā sit. Sic enim volitus obiecti A. necessario poscit oriri à potentia proximā voluntatis constituta per cognitionem aliquam obiecti A. sed non ab ea, à qua de facto oritur, constituta per talem numero cognitionem. Et productio caloris in ligno ab aliqua potentia proxima huius ignis constituta per aliquam approximationem ad tale lignum petit nasci, non tamen à constituta per hanc numero approximationem. Pariterque in similibus. Nihilominus vtriusque huiusmodi generis actus cum sua proxima potentia connexos absolute vocamus: qui vel cum hac, aut alia simili ita connexi sunt, ut si hæc deficeret, esse non possent, nisi alia similis supplens eius vicem accederet. Sunt enim alia potentiae proximæ adeò non requisita ad actum, in quæ influunt de facto, à nobisque subinde absolute non requisita nuncupata, ut litter desint, nihilque vice earam accedit subiecto actus, adhuc tamen manere illud potest, lèpeque manet proximè potens actum ipsum. Talis est potentia constituta per imperium, quo voluntas aliquem actum imperat, illumque medio imperio causat: cum tamen ad causandum eundem per se

immediate præscindendo à tali imperio, ac proinde secluso, sit proximè potens, & cetera huiusmodi constitute per aliquid de factō adiuuans subiectum ad exercitium actus, cum tamē ad tale exercitium nullatenus sit requisita.

¹⁵⁷ Ex quibus patet præterea, quæ ex parte subiecti ad exercitium actus sunt requisita, intrinsecèque subinde constitutam potentiam proximā requisitam ad actum, iuxta doctrinam *proposit.* 3. alia, quæ ex parte subiecti etiam se habent, plurimque quoquo modo iuant ad exercitium actus, ad potentiam proximam actus non requisitam ad actum ipsum intrinsecè spectare, ad illamque proinde intrinsecè requisita esse. Hæc satis pro præiente quæstione.

D I S P U T A T I O IX.

De ente, essentiā, & existentiā, atque de opposito Non ente.

VAN QVAM hæc disputatio ad Metaphysicam fere pertineat; oportuit tamen huic inferere illam: tum quia termini eius inter obiecta intellectionis humanæ, de quibus agimus, primum sibi post terminos disputationis præcedentis vèdican locum Tum maximè, quia tractatio eorum eximiè confert ad ea, quæ in sequentibus sunt dicenda, ex dictisque in præcedentibus naturaliter fluit. Erit autem sermo in præsenti *disp.* de Ente, Essentiā & Existentiā ealibus. Non verò de ente, Essentiā, & Existentiā rationis. De quibus *d. 12.* Tum ferme erit de Non ente sumpto pro negatione, sive carentia Entis. Non verò sumpto (vt sumi solet) pro Ente chymerico, sive impossibili. De quo. *Disp. 11.*

QVÆSTIO I.

Quid sit Ens, quid Essentia, quid existentia in uniuscum?

SUPPONO primò ex dictis disputatione 8. quest. 1. illum conceptum obiectuum dici actum in uniuscum, qui significatur per verbum, & per tempora conjugatur; à nobisque instar cuiusdam exercitij aliecius subiecti circa aliquem terminum concipitur. Estque propriissimum obiectum iudicij nostri: per quod indispensabiliter ipsi subiecto affirmatione tribuitur, negatione detrahitur. De quo ibi plura.

Suppono secundò, unicum actum significatum per verbum *posse* actum primum vocari: quod ceteros omnes per alia verba significabiles præcedit. Qui subinde actus secundi veniunt dicendi, ut etiam *disp. 8. q. 2. dñs. 3.* exposuimus; nec sine primo dari possunt, iuxta *proposit.* 3. statutam *dñs. 8. q. 3.*

Suppono tertio, omnem omnino actum tribus modis à nobis concipi posse, ac frequentissime solere. Primò ut exercitium actuale subiecti; qua ratione significatur per verbum. Secundò cum abstractione quadam: que pacto significatur per nomen verbale. Tertiò ut compositum cum subiecto: quo modo per participium verbi significatur, & in concreto sumi dicitur, prout latius explicatum est *supra disp. 2. quest. 4. Confess. 3.*

Suppono